

Research Paper

Explaining Physical Components in Forming Identity of Place in Urban Streets: A Case Study of Shariati St., Tabriz

Mohsen Ahadnejad* Professor, Department of Geography, University of Zanjan, Zanjan, Iran

Mehdi Eshlaghi: PhD in Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 2021/08/04

Accepted: 2022/02/21

PP: 115-134

Use your device to scan
and read the article
online

Keywords: Identity of place, Physical Components Shariati Street, Tabriz.

Abstract

This study aims to evaluate the sense of place in Shariati Street, Tabriz, through a combined lens of positivist and phenomenological geography. It investigates the three core components that shape place identity: physical structure, activity, and meaning. In this regard, the role of both physical and mental elements in forming social interaction and spatial cognition within the street space is analyzed. The research follows a descriptive-analytical and correlational methodology and is considered applied in terms of purpose. Data were collected using both library and field methods. In the physical dimension, factors such as the type and scale of land use, diversity and mix of functions, residential and population density, building heights, parcel grain, permeability, and public accessibility were analyzed. This analysis was conducted using Euclidean distance functions, neural networks, and spatial statistics within the ArcGIS environment. Additionally, to assess the impact of physical components on place identity, field data were collected through questionnaires and analyzed using a multiple linear regression model. The results indicated that Shariati Street possesses desirable and high-quality physical characteristics. Statistical analyses revealed that physical components, with a coefficient of determination of 79%, significantly influence the formation of place identity. Among these, the diversity of functions and activities had the highest positive impact, with a beta coefficient of 49%. These findings highlight the substantial role of physical attributes in shaping place identity and underscore the necessity for urban managers and planners to prioritize the enhancement of urban physical quality in their strategies.

Citation: Ahadnejad, M & Eshlaghi, M . (2024). **Explaining Physical Components in Forming Identity of Place in Urban Streets: A Case Study of Shariati St., Tabriz**, *Journal of Research and Urban Planning*, 15(58), 115-134.

DOI: 10.30495/jupm.2022.28627.3954

Extended Abstract

Introduction

Streets are the link between other public spaces and the urban form and mental image of the city, and the place where the theory of experience connects, so in the discussion of public spaces, no element is more important or even more difficult than the street. Considering the vital role of the street and its comprehensive presence in all areas, this paper will focus on qualities from a combined perspective of positivist and phenomenological geography that create the ground for identity of place as an inviting, pedestrian and attractive street. Therefore, corresponding to this view, the present study seeks to answer the following questions: 1) How are the components of identity of place in modern Shariati street spaces of Tabriz city formed from physical and mental dimensions? 2) How does knowing the physical and mental dimensions of the materiality of space affect the formation of Shariati's identity of place Street in Tabriz?

Methodology

The present article is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. Data were collected using quantitative models and field studies (researcher-made questionnaire). Therefore, due to the nature of the subject studied in this article to answer the research question about the identity of place in the street space of Shariati district of Tabriz, one of the models 1) "Euclidean distance function" in ArcGIS environment; 2) neural networks, 3) the use of spatial statistics. 4) Also in this article, in order to study the spatial composition of land uses, the focal statistics method, which is one of the spatial analysis statistics in GIS environment, has been used; Analytical-descriptive and correlational methods have been used to analyze the effect of physical components on the location of Shariati St. in Tabriz. The statistical population includes the visitors and users of Shariati Street, which is about one hundred thousand people daily.

The sample size was calculated using the Cochran's formula and 350 people were obtained. In order to rand and achieve a better result, the sample size was increased to 400 people. The reliability and validity of the questionnaire also showed that the research tool has high validity and reliability. The reliability of the questionnaire was evaluated using Cronbach's alpha coefficient and the number 85, which indicates a good result, was obtained. Multivariate regression model (via SPSS software) was used to analyze the variables.

Results and discussion

In this study, the physical and spatial characteristics of Tabriz city street were studied using different maps and models. Also, the relationships between variables and the effect of physical components on identity of place were analyzed through multivariate regression model.

Conclusion

The results of studying the maps showed that Shariati St. in Tabriz is in a good condition in terms of physical and spatial components and in terms of permeability, access to street space, population density and activities, urban texture, architecture and aesthetics, diversity of use, etc. It is acceptable and if the existing defects are taken into account and the defects are eliminated, the desired physical condition in this street can be achieved. The results of regression model showed that the six components studied have the ability to predict 79% of changes and the formation of identity of place. According to regression coefficients, among these six variables, the variables of building density and visual quality did not have a positive and significant effect on identity of place. The variable of land use diversity and activities had the greatest effect on place identity and was recognized as the most important variable affecting identity of place.

فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری

دوره ۱۴، شماره ۵۳، تابستان ۱۴۰۲
شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸ - شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶
<https://jupm.marvdasht.iau.ir/>

مقاله پژوهشی

تبیین مؤلفه‌های کالبدی در شکل‌گیری هویت مکان خیابان‌های شهری: مطالعه موردی خیابان شریعتی تبریز

محسن احد نژاد^۱: استاد گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

مهدی اشلقی: دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
این پژوهش با هدف سنجش هویت مکان در خیابان شریعتی تبریز، با نگاهی ترکیبی از دیدگاه‌های جغرافیای پوزیتیویستی و پدیدارشناختی، به بررسی سه مؤلفه اصلی سازنده هویت مکان شامل ساختار فیزیکی، فعالیت و معنا پرداخته است. در این راستا، نقش عناصر کالبدی و ذهنی در شکل‌گیری تعامل اجتماعی و شناخت فضایی در فضای خیابانی مورد تحلیل قرار گرفته است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از نوع همبستگی بوده و به لحاظ هدف، کاربردی است. داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده‌اند. در بخش کالبدی، عواملی نظیر نوع و مقیاس کاربری‌ها، تنوع و اختلاط کاربری، تراکم جمعیتی و مسکونی، تعداد طبقات، دانه‌بندی قطعات، نفوذپذیری و دسترسی‌پذیری عمومی مورد تحلیل قرار گرفت. این تحلیل با استفاده از مدل‌های تابع فاصله اقلیدسی، شبکه‌های عصبی و آمار فضایی در محیط ArcGIS انجام شد. همچنین برای سنجش تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر هویت مکان، داده‌های میدانی با پرسشنامه جمع‌آوری و با مدل رگرسیون چندمتغیره تحلیل شدند. نتایج نشان داد که خیابان شریعتی از منظر کالبدی دارای ویژگی‌هایی با کیفیت مطلوب است. تحلیل‌های آماری حاکی از آن بود که مؤلفه‌های کالبدی با ضریب تعیین ۷۹٪ تأثیر زیادی در شکل‌گیری هویت مکان دارند. در این میان، تنوع فعالیت و کاربری با ضریب بتای ۴۹٪ بیشترین تأثیر مثبت را داشته است. یافته‌ها بر اهمیت ارتقاء کیفیت کالبدی در تقویت هویت مکان تأکید دارند و لزوم توجه مدیران شهری به این امر را گوشزد می‌کنند.	تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۲ شماره صفحات: ۱۱۵-۱۳۴ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید واژه‌های کلیدی: هویت مکان، مؤلفه‌های کالبدی، تصویر ذهنی از فضا، خیابان شریعتی، شهر تبریز.

استناد: احدنژاد، محسن و اشلقی، مهدی. (۱۴۰۳)، تبیین مؤلفه‌های کالبدی در شکل‌گیری هویت مکان خیابان‌های شهری: مطالعه موردی خیابان شریعتی تبریز، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۵(۵۸)، ۱۱۵-۱۳۴.

DOI: 10.30495/jupm.2022.28627.3954

مقدمه

خیابان‌ها خصلت پیونددهندگی فضاهای عمومی شهری، فرم شهری و تصویر ذهنی از شهر، و نیز محل پیوند زدن نظریه با تجربه هستند، از این رو در بحث فضاهای عمومی، هیچ عنصری مهم‌تر و حتی دشوارتر از خیابان نیست (Cresswell, 2019, Hass-Klau, 2015) و این شرایط بدان علت است که پدیده‌های موجود در آن مدام شناور و سیال هستند. اما یکی از مواجهه‌های علمی برای تحلیل سنجیده هویت مکان، بررسی تاثیر پیکره‌بندی فضایی در شکل‌گیری الگوهای رفتاری و اجتماعی در مقوله ساختار فیزیکی و شناخت فضایی است، مقوله‌ای که زمینه‌های مورد توجه دقیق در ادبیات جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری می‌باشد؛ زیرا برای پیچیدگی هویت مکان یک فضای شهری، ارتباط بین اجزاء و عوامل سازنده شهر نقش مهمتری را نسبت به تک تک اجزا ایفا می‌کند. مدل‌ول سخن این است که این پیکره‌بندی فضایی و نحوه ترکیب فضای فیزیکی و ذهنی شهری رامی‌توان عامل اصلی الگوی پراکنش فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی (مانند کاربری‌های تجاری، توزیع جمعیتی و حرکت در سطح شهر، و خوانایی) و نیز علت افزایش جذابیت فضایی این مکان در میان مردم دانست. بنابراین پژوهش حاضر گامی بنیادین در جهت درک و فهم دریافتی - مفهومی کامل از شهر است که دیوید سیمون از آن به عنوان «پدیدارشناسی شهریت» (Seamon, 1991: 178) یاد می‌کند؛ زیرا شهریت، ویژگی پدیدارشناسی زندگی و تجربه شهری در شهرها را مشخص می‌سازد (Damayanti, 2015: 43). در واقع شهریت، کیفیت خاص و منحصر به فرد از محیط مصنوع است، هنگامی که مردم از فضای عمومی شهری استفاده می‌نمایند، از طریق ظرفیتی فیزیکی و ذهنی که آن فضا برای تبادل و ارتباطات تفهیمی ایجاد می‌کند، و پویایی تجربه‌های اگزستانسی برای آنها به عمل می‌آورد (Castello, 2010: 21)؛ که این امر از بعد کمی و بعد کیفی (پیوند میان تراکم و تنوع در تجربه شهری، سبک‌های زندگی، فرصت‌هایی برای انتخاب، تبادل و تعامل، تجربیات ذهنی افراد و...) به دست آمدنی است. برای کشف شهریت، محتوا نمی‌تواند چیزی جز انگیزش فرم‌ها باشد. اساسا از این طریق است که سازه‌های بی‌شمار و تقریبا مشترک فرم فیزیکی از حالت مألوف، آشنا، تکراری و غیرفعال خود به در می‌آیند و به گونه‌ای خود را بر خواننده و مخاطب شهر آشکار می‌کنند و با انسان‌های کاربر آن رابطه برقرار می‌کنند. از چنین منظر، خیابان‌ها «نیروی قدرتمند حیات شهری و ساختار اسکلتی ارگانیک شهر را بر می‌سازند. خیابان‌ها با عبور از میان مناطق، ساختمان‌ها را به هم متصل می‌کنند، و میادین و پارک‌ها در نقاطی که خیابان‌ها تلاقی پیدا کرده‌اند، همچون اعضای تنفسی بافت عمل می‌کنند» (Thiis-Evensen, 2012: 46) و تعامل اجتماعی در آن، متکی بر دسترس‌پذیری و پیوستگی شبکه‌های ارتباطات اجتماعی مرتبط با نظم فضایی در ساختار فیزیکی و اجتماعی مناطق مادرشهری است (Wheeler, 1971: 202) بی‌علت نیست که خیابان‌ها مهم‌ترین فضاهای باز در هسته متراکم شهری شهرها در سرتاسر جهان هستند. روشن است که کیفیت‌های همسطح شهر، حس مکانی منحصر به فرد و هویت مکان نیرومندی را برای اجتماع‌پذیری عمومی ایجاد کند؛ و این امر نشان از آن دارد که طراحی آنها باید به خوبی انجام گیرد (Lang & Marshall, 2017: 2). بر این اساس، با توجه به نقش حیاتی خیابان و حضور همه جانبه در همه عرصه‌ها، این مقاله بر کیفیت‌هایی از منظر ترکیبی جغرافیای پوزیتیویستی و پدیدارشناختی متمرکز خواهد نمود که زمینه ایجاد هویت مکان خیابان دعوت‌پذیر، پیاده‌مدار و جذاب را به نسبت سایر خیابان‌ها فراهم می‌کنند. از این منظر است که در جستجوی علل و عوامل ماندگاری فضاهای عمومی خیابان، توجه همزمان به ابعاد عینی - فیزیکی و ادراک ذهنی - روانی افراد بسیار حائز اهمیت است که در آن هم سهم شهر فیزیکی به درستی در تحلیل‌ها پرداخته می‌شود و هم شهر انسان‌ها. در واقع از این طریق است که تحلیل‌های ما می‌تواند به سمت شناسایی نقاط قوت و ضعف پیش رود و برای حل مسائل شهری در متن فضا به یاری برنامه‌ریزان و مدیران شهری بیاید. مطابق با این هدف، در پژوهش حاضر با مطالعه موردی فضای خیابانی شریعتی تبریز برای تحلیل ساختار فیزیکی و تصویر ذهنی هویت مکان آن مدنظر قرار گرفته است. ساله‌است که فضای خیابانی شریعتی تبدیل به خیابان جذاب برای پیاده‌روی در بافت سنتی شهر تبریز گشته است، به گونه‌ای که استفاده مدام کاربران شهر تبریز و تغییرات فیزیکی در متن آن، این فضا تولید شده است و صورت‌بندی مجددی بر فضا‌مندی خود به دست داده و تبدیل به مکان شده است. فضای این خیابان، از زمان قاجار یکی از محل‌های بروز اولین نمودهای مدرنیته نوع ایرانی در شهر تبریز بوده است؛ اینجا همچنین محله آرامنه تبریز بود که از دوران صفویه و سپس پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ و جنگ جهانی اول به ایران مهاجرت کرده بودند و در این مکان سکنی گزیده بودند (Sardarinia, 2014: 23)، و نیز پاتوق جوانان و طیف عظیمی از روشنفکران از اواخر دهه ۱۳۴۰ و حس زیباشناسانه ناشی از مغازه‌های رنگارنگ و نورانی، کافی‌شاپ‌ها و رستوران‌های شیک و مدرن به همراه تنوعی از محلات و فضاهایی چون بارون‌آورا (بارناوا)، مغازه‌های سنگی (دش‌ماغازالار) و... حال و هوای خاصی به آن بخشیده است. این مکان برجسته که سال‌هاست جزو نمادها و سمبل‌های تبریز مدرن به حساب می‌آید و محل استقرار واحدهای تجاری به روز و مراکز خرید گرانتیمنت، و محلی برای قدم زدن روزانه و عصرگاهی تبریزی‌ها و ساکنین این شهر شده است. شاید هیچ خیابانی چون شریعتی برای بسیاری از ایرانیان نه تنها در داخل بلکه در خارج از کشور شناخته شده و برجستگی خاص را نداشته باشد. از چنین زاویه دیدی در مقاله حاضر کوششی جهت شناسایی ساختار فیزیکی و

شناخت فضایی افراد از این فضای خیابانی شریعتی صورت گرفته است که با شناسایی این مولفه‌ها می‌توان اقداماتی در جهت حل مسائل، ناسامانی‌ها و افزایش هویت مکان آن به عنوان میراث تاریخی و فرهنگی شهر تبریز انجام داد که این خود، نوآوری تحقیقی این پژوهش را با این استدلال که این کار تحقیقی دارای اصالت در برون‌داد، داده‌هایی بیشتر و با کیفیتی افزون‌تر از گذشته در این فضا را نشان می‌دهد. بنابراین متناظر با این دیدگاه، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوالات می‌باشد که:

- ۱) مولفه‌های هویت مکان در فضاهای مدرن خیابانی شریعتی شهر تبریز از ابعاد فیزیکی و ذهنی چگونه شکل می‌گیرد؟
- ۲) شناخت ابعاد فیزیکی و ذهنی از مادیت فضا، چگونه در شکل‌گیری هویت مکان خیابان شریعتی شهر تبریز تاثیر می‌گذارد؟

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

اگر بپذیریم که مکان، فضایی است که طی یک فرایند فرهنگی، فردی و گروهی و در بستر زمانی خاص از طریق تعامل میان انسان‌ها و محیط فیزیکی معنادار می‌شود (Mousavi & Shakour, 2019: 4). آنگاه این استدلال را می‌توان چنین تفسیر کرد که برای فرد، هر مکان، دارای معنا به لحاظ فرم فیزیکی و فعالیت‌ها و رفتارهای جاری در آن، «توقعات و انتظارات» خاصی می‌رود که بدان هویت مکانی یگانه‌ای می‌بخشد. اما در باب پیشینه مطالعه درباره هویت مکان فضاهای خیابانی، پژوهش‌های وسیعی انجام شده است که در ادامه به سه مورد از مهمترین مطالعات خارجی و داخلی در این زمینه اشاره می‌شود: نتایج مطالعات عبدالرحمان^۱ و همکاران (۲۰۱۵) با عنوان «چه چیزی موجب استفاده مردم از خیابان می‌شود: به سوی محیط شهری زیست‌پذیر در بخش مرکزی کوالالامپور» نشان می‌دهد که نیاز کاربران در خیابان به عوامل مختلفی مانند جذابیت خیابان، تنوع فعالیت‌ها، وجود مجاورت، وجود آشنایی قبلی با محیط، طولانی‌بودن میزان تعامل با فضای عمومی، مدت توقف و مکث در مکان و آزادی عمل افراد در انجام فعالیت‌هایشان بستگی دارد. دینکا^۲ (۲۰۱۵) در رساله خود با عنوان «مرگ و زندگی خیابان‌های بزرگ: مطالعه موردی آمستردام» با استفاده از متغیرهای مربوط به سه مفهوم کاربری زمین، تراکم جمعیت و ساختمان‌ها و نوع فعالیت مردم در فضاهای خیابان به مقایسه خیابان‌های سنتی، خیابان مدرن و خیابان‌های پست‌مدرن شهر آمستردام می‌پردازد؛ نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که مدرنیسم موجب تضعیف هویت و عملکردهای خیابان‌های سنتی شده و آن را به صورت تک عملکردی با محوریت اتومبیل و فاقد معنا کرده است. مطالعه ارباب و همکاران (۱۳۹۴) تحت عنوان «تبیین معیارهای کلیدی فرایند شکل‌گیری هویت مکان در توسعه شهری جدید (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ تهران)» یکی از پژوهش‌های جدی در حوزه هویت مکان است که به تبیین معیارهای کلیدی فرایند شکل‌گیری هویت مکان در توسعه‌های جدید شهری در منطقه ۲۲ تهران می‌پردازد. به همین منظور، هشت معیار کلیدی شامل آشنایی و شناخت، خوانایی و تشخیص، خودکارآمدی، رضایتمندی، تعامل اجتماعی، تناسب محیطی، خاطره‌انگیزی و دلبستگی محیطی شناسایی شده است که از نظر ساکنان دارای اهمیت بوده و هویت مکانی در توسعه‌های جدید شهری را تبیین می‌کند. پژوهش رساله دکتری دانشپور (۱۳۷۹) با نام «بازشناسی مفهوم هویت در فضای عمومی شهری (خیابان) نمونه موردی تهران، خیابان انقلاب» به تعریف مشخصی از مفهوم هویت در زمینه فرهنگ خودی، تعیین معیارها و شاخص‌های ارزیابی و همچنین شناسایی عواملی که ادراک هویت را تسهیل می‌نمایند پرداخته و در نهایت بازنمایی هویت را در فضاهای عمومی نشان می‌دهد. بر طبق نتایج، هویت (تشخیص توأم با تمایز) امری نسبی و بیشتر از جنس فعالیت و معنی است هرچند در این میان، ویژگی‌های کالبدی نیز مداخلت دارد. در مطالعات حیدری و جمشیدی (۱۴۰۰) با عنوان «تحلیل ارتباط میان دو مفهوم هویت مکان و دلبستگی به مکان در فضاهای باز شهری (نمونه موردی: باغ ارم شیراز)» ضمن تفکیک معنایی میان دلبستگی به مکان و هویت مکان، به ارتباط معناداری در پژوهش خود یافته‌اند و عواملی چون احساسات فردی، پیکره‌بندی فضایی و زمان را در شکل‌گیری این دو مفهوم قائل شدند، و در نهایت آنها مولفه‌های خطرات و رویدادها را در دلبستگی مکان و عامل کنش‌های اجتماعی موجود در محیط را دارای تاثیرگذاری بیشتری در شکل‌گیری هویت مکانی تلقی کردند. اما در این میان بایستی پرسید که هویت مکان چیست؟ در پاسخ باید گفت که از ترکیب واژه مکان و هویت، دو واژه ۱) هویت مکان و ۲) هویت مکانی^۳ تولید می‌شوند. در معنی اول هویت مکان به مجموعه‌ای از ویژگی‌های مکانی که تمایز و پیوستگی مکان در زمان را عهده‌دار هستند که از منظر عینی و بیرونی این امر قابل تشخیص است، اما در معنای دوم بایستی گفت که هویت مکانی نتیجه ذهنی‌شدن یک مکان برای یک فرد است، به طوری که زیربنای هویت فردی آنان در ارتباط با محیط فیزیکی شکل می‌گیرد (Lewicka, 2008: 209-213). بنابراین در جهت ایضاح بیشتر در باب تمایز این واژه می‌توان چنین گفت که هویت مکانی به عنوان بخشی از هویت «فرد» مطرح است، اما هویت مکان به ویژگی‌های قابل تشخیص مکان بیرونی که به لحاظ «اجتماعی» طنین‌انداز است، اشاره دارد که در پژوهش حاضر هر دو اصطلاح به دلیل

1. Abdul Rahman
2. Dinca
3. Identity of Place
4. Place Identity

اینکه دیالکتیکی خاص و پیچیده‌ای میان امر فردی و امر جمعی در جریان است مورد استفاده و تاکید قرار گرفته است. بدین معنا که در شکل‌گیری هویت مکانی دو مرحله وجود دارد: (۱) در مرحله نخست، افراد محیط را شناسایی می‌کند که هویت مکان نامیده می‌شود. (۲) در مرحله دوم فرآیند پیوند روانی با مکان صورت می‌گیرد و به شکل هویت مکانی تداوم می‌یابد. در این فرایند هویت یک مکان، تشخیص یا تمایز مکانی ایجاد می‌کند که پایه شناخت آن به عنوان یک کل متمایز می‌گردد (Abdullahzadehfard & Rahmani, 2016: 28). مرور سیر تحول نظریات مکان نشان می‌دهد که در پژوهش‌ها، اغلب به سه مؤلفه سازنده هویت مکان اشاره شده است: «معنا، کالبد و فعالیت» (Canter, 1977: 128). یا «موقعیت، محل و حس مکان» (Agnew, 1987: 26-28). در مقاله پژوهشی پیش رو، نگارندگان ضمن توجه به این تحقیقات، افکار نظریه‌پردازان برجسته این حوزه یعنی جین جیکوبز و کوین لینچ را به دلیل وسعت خاص تحلیلی‌شان انتخاب کرده و تحلیل ساختار فیزیکی و تصویر ذهنی هویت مکان را در چارچوب نظری آنها پی خواهند گرفت تا از این طریق پایه بنیادین برای واکاوی چگونگی مشاهده روابط اجتماعی - فضایی روزانه در خیابان‌های شهری قرار گیرد. از دیدگاه جین جیکوبز، هر خیابان باید فضاهای خاص خود را داشته باشد تا از دیگر خیابان‌ها متمایز شود، و علت و خاص‌بودگی در آن بوده باشد تا مردم برای آن چیزهای خاص، به آنجا بروند. جیکوبز در اثر خود «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا»، با جزئیات و نکته‌سنجی‌هایی خود، از آهنگ‌های زندگی روزانه در خیابان هادسون در گرینویچ ویلیج نیویورک را توصیف می‌کند، و بر این استدلال است که خیابان‌ها، نقش محوری در استقرار زندگی جمعی شهرها بازی می‌کند (Jacobs, 1961: 93). از دیدگاه او برای به دست آوردن هویت مکان، مهمترین نکته این است که اساسا خیابان، عملکرد چندگانه‌ای را ایفا نماید، نه اینکه صرفا قلمروی محدود برای عبور و مرور یا تجارت باشد. جیکوبز اشاره می‌کند که فعالیت انسان بر روی خیابان‌ها، خاصیت استقلال‌سازی، از همه مهمتر، نظارت عمومی و اعتمادسازی در یک اجتماع محلی و کمک به تربیت و پرورش کودکان سالم را تسهیل می‌نماید. او تاکید می‌کند که مکان‌های موفق، محل رفت‌وآمد مردم هستند، و حضور مردم، جذابیت اصلی برای افراد زیادی می‌بخشد و از طریق آن، سرزندگی مکان‌ها رو به افزایش می‌گذارد. از دیدگاه جیکوبز، مولفه‌های ذیل برای توصیف شرایط فضایی ضروری برای ایجاد تنوع در خیابان را فراهم می‌سازد: (۱) منطقه؛ که باور او در در فضای داخلی آن، بیشتر اجزا سازنده این بخش تا حد امکان باید بیشتر از یک کارکرد اولیه و ترجیحا بیشتر از دو کارکرد را انجام دهد. (۲) اکثر بلوک‌ها باید کوتاه باشند؛ زیرا در این صورت است که خیابان‌ها و فرصت‌هایی برای تعامل اجتماعی در کنج‌های را فراهم می‌سازد و فرایندی تنابویی در بافت فضایی آن ایجاد می‌شود. (۳) منطقه باید ترکیبی از ساختمان‌هایی با عمر و شرایط کاربری متفاوت را در خود داشته باشد، در این حالت است که تولید اقتصادی آنها متفاوت خواهد بود؛ این ترکیب باید به خوبی به هم پیوسته باشد. (۴) باید یک تمرکز متمرکز کافی جمعیت برای اهداف گوناگون وجود داشته باشد (Ibid: 150-151). البته به نظر نگارندگان این سطور این چهار معیار می‌تواند به گونه‌ای در سه کیفیت فضایی کلیدی توصیف کرد: (۱) تراکم، (۲) کاربری زمین و طرح‌ریزی فعالیت‌ها، (۳) راه‌ها و خیابان‌های شهر پیرامونی متن آن فضا، یا آن چنان که نوشهرگرایان و نوسنت‌گرایان‌در تعبیر سه بُعد محیط مصنوع یا 3Ds به تراکم، تنوع و طراحی اشاره می‌کنند را برای بیان روشن دیدگاه جیکوبز به کار برد. از زمانی که جیکوبز نخستین بار این شرایط و معیارها را در سال ۱۹۶۱ معرفی کرد، تحقیقات تجربی زیادی در باب نظریه‌اش انجام گرفته شده است. با مرور ادبیات مربوطه متوجه می‌شویم در میان این سه مولفه، مهمترین و اصلی‌ترین مولفه فضایی برای پیاده‌روی و حیات خیابانی فعال، کاربری‌های مختلط است که با تولید سفرهای کوتاه‌تر می‌توان با پای پیاده بدان رسید، ذکر شده است (Dovey & Pafka, 2017). جیکوبز، تراکم را پیش شرط اساسی برای کاربری مختلط، تنوع، سرزندگی و تجربه غنی در شهرها می‌داند (Jacobs, 1961: 210). تراکم، فاصله میان انسان‌ها و مکان‌ها را برای دسترسی ما کاهش می‌دهد، و فشرده‌گی و آسایش را ایجاد می‌کند. در عین حال تراکم می‌تواند منجر به ازدحام، فقدان و یا به خطر افتادن حریم خصوصی و فضای باز نیز تلقی می‌نماید. البته اشاره بایستی کرد که جین جیکوبز، پیشنهاد تراکم حداقل ضروری ۲۵۰ واحد مسکونی در هکتار را دارد، اما وی به این امر عنایت داشت که تراکم‌ها، شیوه ضعیفی در پیش‌بینی سرزندگی حیات خیابان است. جیکوبز به تراکم فی‌نفسه علاقمند نبود، بلکه در پی آستانه ضروری برای ایجاد فعالیت خیابانی سرزنده و با نشاط بود (Jacobs, 1961: 221). اما با توجه به اینکه نظم‌های فضایی متفاوت، منجر به تراکم جمعیتی یا مسکونی مشابه می‌شد، از دیدگاه متا برهاووز پونت و پر هاوپت، شاخص فضای ساختمانی^۱ نسبت مساحت زیربنا به زمین، ابزار فضایی بهتری برای ارزیابی مشخصات محله و فضای خیابانی سرزنده را نشان می‌دهد (Berghauser Pont & Haupt, 2010: 85). به طرز مشابهی در مطالعه سه ناحیه ملبورن، الک پافکا نیز متوجه شد که واحد مسکونی در هکتار، شاخص تراکم مردم در خیابان نیست؛ در عوض، پافکا پیشنهاد کرد که تراکم شغل، تعداد بازدیدکنندگان، شبکه‌های دانه‌بندی خرد، معرف خوشه‌های خلاق^۲، پیش‌بینی‌کننده و شاخص‌های بهتر فعالیت خیابان هستند. اما او نتیجه می‌گیرد که تراکم مسکونی،

1. District

2. New Urbanists, Neotraditionalists

3. Floor Space Index (FSI)

4. job density, number of visitors and small grain networks representative of creative clusters

به تنهایی چندان اعتباری را ندارد، و تا آنجا که به فعالیت خیابان مربوط می‌شود، مستعد گمراه‌سازی است (Pafka, 2013). بنابراین وقتی با فعالیت خیابان سرزنده و با نشاط مربوط می‌شود، در عین حال که آستانه تراکم، امری ضروری است، اما تراکم محض، پیش‌بینی‌کننده خوب فعالیت خیابان نیست، بلکه عواملی چون ارتفاع، نوع ساختمان و اندازه بلوک نیز بر شخصیت یک محدوده و درک تراکم آن تاثیرگذار هستند (Evans, 2017: 53)؛ و از سوی دیگر بایستی در تحلیل فضاهای خیابان به شاخص‌هایی که از طرح‌ریزی و کاربری کارکردی سخن می‌گویند، توجه بنیادینی صورت گیرد. از این منظر، توجه به میزان اختلاط کاربری‌ها در منطقه بسیار حائز اهمیت است؛ عموماً در کاربری مختلط زمین به انواع کاربری‌ها در همان منطقه بر اساس طرح جامع (آمریکا) یا چارچوب توسعه محلی (انگلستان) امکانات مسکونی و تجاری و دیگر کاربری‌ها که در تضاد با کاربری مسکونی نباشد، اجازه ترکیب داده می‌شود. در اینجا دو بحث کلیدی مزایای اختلاط کاربری‌ها عبارت است از: ۱) اینکه اختلاط، قابلیت دسترسی از طریق مجاورت و نزدیکی را افزایش می‌دهد، و نیاز به حمل و نقل را کاهش می‌دهد. در این چرخش فکری، کیفیت محیطی افزایش می‌یابد، همچنین وقتی فعالیت‌های بیشتری در فاصله پیاده‌روی باشد، وابستگی به ماشین کاهش می‌یابد. ۲) در این ارتباط، بحث و استدلال دوم این است که زمانی که مردم بتوانند به فعالیت‌هایشان در فاصله پیاده‌روی برسند، آنها به خیابان‌ها آورده می‌شوند و در سرزندگی و تنوع حیات خیابان سهیم می‌شوند. کاربری مختلط، تفکری است که تراکم‌های بالا و فعالیت‌های گسترده، با تنوع‌سازی و بالا بردن و تسهیل آمدورفت جزر و مدی مردم در یک منطقه، منجر به مشارکت در فعالیت‌های سراسر روز را فراهم می‌سازد (Talen, 2005: 86). حال با تبیین‌های نسبتاً مفصل ارائه شده در این بخش ارائه گردید، می‌توان این نظریه جین جیکوبز را برای آهنگ زندگی خیابانی، و علت جذابیت خیابان‌ها برای نقشه‌نگاری کاربری‌ها و سایر فعالیت‌ها، به منظور تفسیر هویت مکان خیابان بازنمایی کرد. اما در مقام داوری از منظر نگارندگان در ابتدا بایستی یادآور شد، در حالی که بررسی ترکیب کارکردی، یکی از مهمترین مؤلفه‌ها برای تبیین هویت مکان در فضاهای عمومی شهر به صورت عام و خیابان به شکل خاص می‌باشد، و باید اذعان کرد که چنین دیدگاهی نقش ماندگاری در مطالعات شهری گذشته تا اکنون داشته و در آینده نیز خواهد داشت؛ اما با این وجود، باقی ماندن در چنین سطح تحلیلی به عنوان یک شاخص، ما را از تبیین و تحلیل جامع‌الاطراف هویت مکان فضاهای عمومی شهرها باز می‌دارد؛ به همین دلیل در ادامه، توجه خاص و ویژه‌ای به نظریه تصویر ذهنی از شهر کوین لینچ را برای پر کردن بخشی از شکاف نظری موجود در باب هویت مکان به روایت جین جیکوبز آورده خواهد شد. کوین لینچ معتقد بود که «عناصر متحرک شهر، به خصوص ساکنان آن یا فعالیت‌های جاری آن، به همان اندازه اهمیت دارند که کالبد ثابت آن؛ چون ما فقط ناظران این نمایش نیستیم، بلکه خود بر روی صحنه با دیگر بازیگران در آن شرکت داریم. بحث جهت‌یابی در شهر و خوانایی شهر را او معرفی و نهادینه کرد» (Jaberi Mogaddam, 2005: 242). خوانایی اشاره به شناسایی راحت جنبه‌های شهری، سازمان‌یافتگی فضا به شکل یک طرح و یادآوری آسان آن است. انسان‌ها اغلب محیط‌هایی را ترجیح می‌دهند که به راحتی خوانده و به سرعت درک شوند، علت این امر مربوط به ارزش حیاتی بالای این محیط‌ها در طی تاریخ تکاملی است. او توجه به «معنا» در شهر را سرلوحه کار خود قرار داد؛ و این درک جدید، فضای شهر را همزمان متشکل از کالبد و انسان می‌داند. در اینجا کوین لینچ عوامل متحرک شهر را از عوامل ثابت جسم شهر جدا نمی‌کند و بر این باور است که انسان‌ها، نه تنها نظاره‌گران چشم‌اندازهای شهری‌اند، بلکه خود جزئی از آن نیز هستند. بنابراین هر شهروندی ارتباطات طولانی با بخشی از شهرش را داشته است، و تصویر ذهنی آن در خاطرات و معناهای آن رسوخ و رسوب کرده است (Lynch, 1960). لینچ از مردم می‌خواست تا به صورت کلامی یا تصویری، نقشه محیط خود را توصیف کنند. البته نقشه‌های آنها، نسخه‌ای اساساً متفاوتی از آن مکان تولید می‌کرد، و تفاوت‌های عظیمی در نظم، فاصله‌ها، نشانه‌های شهری، رفتارها و معناها داشت. لینچ محتوای تصویرهای ذهنی از شهر را، با ارجاع به فرم فیزیکی فضا توصیف می‌کند، و در پژوهش خود در پی کشف و بررسی شکل ادراکی شهر و عوامل شکل‌دهنده تصویر ذهنی از شهر می‌پردازد. او در مطالعه مراکز سه شهر آمریکایی (بوستون، جزئی سیتی و لوس‌آنجلس)، به طبقه‌بندی اطلاعات به پنج مؤلفه چشم‌انداز یعنی گره، نشانه، لبه، راه و منطقه را از عوامل سازنده تصویر ذهنی مردم از شهر معرفی می‌کند. ۱) راه‌ها شامل: خیابان‌ها، پیاده‌روها، کانال‌ها، راه‌آهن که شریان حرکت هستند، به عنوان مؤلفه‌های غالب تصویر ذهنی مردم از شکل شهر است؛ اساساً راه‌ها، مسیری که دو نقطه، مبدا و مقصد را به هم متصل می‌کند. او بر این باور بود که مؤلفه‌ها و عناصر دیگر شهر یا به راه‌ها وابسته‌اند، و یا در قالب آن سازماندهی می‌شوند؛ ۲) لبه‌ها، مرزهای محیط هستند؛ ۳) منطقه، یک بخش از شهر است که در ذهن با داشتن نوعی ویژگی سازمان می‌یابد؛ ۴) گره، مرکز توجه در الگوی گسترده است، مانند تقاطع، میدان یا نیش خیابان؛ ۵) نشانه‌های شهری نیز شامل ساختمان‌ها، تابلوها و... را در بر می‌گیرد. لینچ به این نتیجه رسید که خلق محیط‌هایی با خوانایی آشکار منظر شهری باید مورد عنایت و توجه بیشتری قرار داد. بنابراین شهرهایی که در آنها این پنج عنصر، خوانایی آشکار داشتند، نمایش‌دهنده حظ بصری بیشتر، امنیت احساسی، و تراکم تجربه انسانی بودند، از این رو قدرت نسبی و غنای این پنج عنصر فضایی، هماهنگی و صفات ممتازی

به شهر می‌بخشد، و ضمن خلق راحت جهت‌گیری افراد، موجبات تصویر ذهنی بالایی از شهر، و به موازات آن کیفیت زندگی و نشاط انسانی بالا را به دست می‌دهند (Shokouhi Bidhendi, 2010: 55). اکنون مطابق با نظریه‌های جین جیکوبز و کوین لینچ می‌توان گفت که از منظر جغرافیایی، ادبیات نظری ساختار فیزیکی و شناخت فضایی، از عناصر بنیادین مشاهده و تحلیل هویت مکان فضاهای عمومی شهری به شکل عام و خیابان به طور خاص است که خوانایی عینی و ذهنی، و یا حداقل بیناذهنی، با ساختار فیزیکی می‌تواند تحلیل‌های ما را از ابعاد جغرافیای پوزیتیویستی و پدیدارشناختی غنا و ژرفا بخشد که در بخش‌های بعدی بازنمایی این امر در مطالعه موردی به شکل ملموس ما را به این واقعیت رهنمون خواهد کرد.

مواد و روش تحقیق

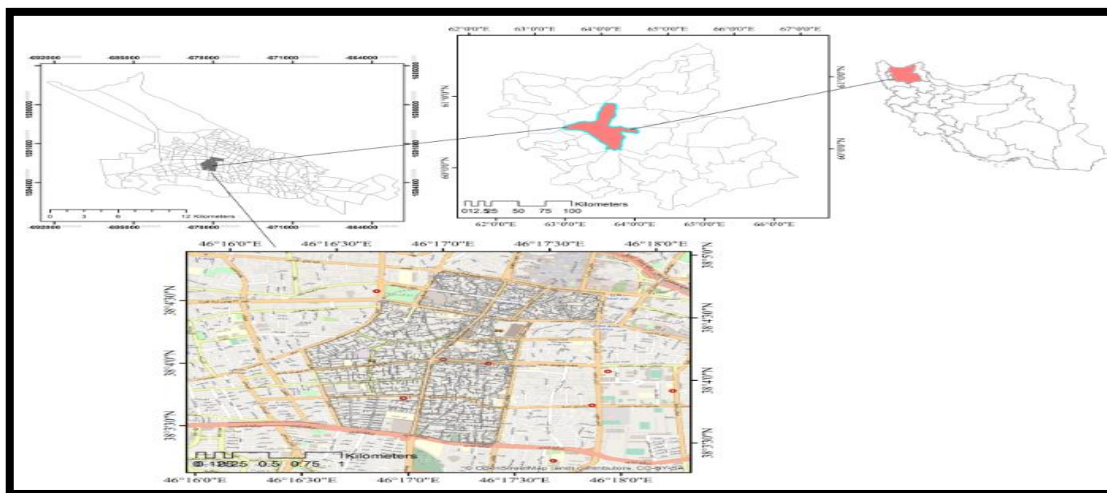
مقاله حاضر از نظر هدف کاربردی و از منظر روش، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. داده‌ها با استفاده از مدل‌های کمی و مطالعات میدانی (پرسشنامه محقق‌ساخته) گردآوری شده است. بنابراین به دلیل ماهیت موضوع مورد مطالعه در این مقاله برای پاسخگویی به مساله تحقیق درباره هویت مکان در فضای خیابانی ناحیه شریعتی شهر تبریز، از مدل‌های (۱) «تابع فاصله اقلیدسی» در محیط ArcGIS که در آن کوتاه‌ترین فاصله بین نقاط با فضاهای عمومی باز در ناحیه شریعتی به نقشه در آورده شده است. (۲) از طریق شبکه‌های عصبی، اقدام به نقطه‌گذاری تقاطع محورها در منطقه شریعتی گردید، مطابق با این روش تحلیلی هر چقدر محورهای ما از همدیگر فاصله داشته باشند، این نقطه از هم فاصله پیدا می‌کنند و بر عکس، و در نهایت از این نقطه‌ها، نقشه تراکمی میزان نفوذپذیری را به دست می‌دهد؛ (۳) استفاده از آمار فضایی؛ (۴) در آمار فضایی معمولاً داده‌ها جنبه مکانی دارند؛ داده‌های مورد بررسی دارای تغییرات منظمی وابسته به مکان دارند و معمولاً اشکال خوشه‌ای در بررسی تغییرات داده‌ها قابل مشاهده است؛ معیارهای مکانی متفاوتی برای بررسی تصویری جهت نیل به هویت مکان خیابان‌ها وجود دارد. وجود کاربری‌های بزرگ مقیاس، تراکم جمعیتی و خالص مسکونی، تعداد طبقات ساختمان‌ها، تنوع و اختلاط کاربری‌ها، دانه‌بندی قطعات ساختمانی (ریزدانگی و درشت‌دانگی)، نفوذپذیری در بین ساختمان‌ها، دسترسی آسان به فضای عمومی، ویژگی‌های مربوط به معابر از جمله شاخص‌هایی است که در بسیاری از منابع جهت بررسی ارتباط بین ویژگی‌های فضایی شهرها و هویت‌یابی مکان در این پژوهش برای بررسی استفاده شده است. همچنین در این مقاله جهت بررسی ترکیب فضایی کاربری‌ها، از روش آماره کانونی^۱ که یکی از آماره‌های تحلیل فضایی در محیط GIS استفاده شده است؛ در این روش، ابتدا لایه کاربری اراضی باید به لایه رستری تبدیل شود و همچنین تنوع هر پیکسل یا سلول نسبت به سلول‌های مجاور مورد سنجش قرار می‌گیرد. آماره کانونی عملگرهای متفاوتی را برای لایه‌های رستری محاسبه می‌کند؛ یکی از عملگرهای که ترکیب کاربری‌ها را در آماره کانونی محاسبه می‌کند، تنوع‌آست. اما برای تجزیه و تحلیل میزان تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر هویت مکان خیابان شریعتی تبریز از روش تحلیلی - توصیفی و همبستگی استفاده شده است. جامعه آماری شامل مراجعه‌کنندگان و کاربران خیابان شریعتی است که روزانه حدود یکصد هزار نفر می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه گردید و عدد ۳۵۰ نفر به دست آمد که جهت رند کردن و دستیابی به نتیجه بهتر، حجم نمونه به ۴۰۰ نفر افزایش یافت. بررسی پایایی و روایی پرسشنامه نیز نشان داد که ابزار تحقیق از روایی و پایایی بالایی برخوردار است. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی و عدد ۸۵ که بیانگر نتیجه خوبی است، به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل متغیرها نیز از مدل رگرسیون چندمتغیره (از طریق نرم‌افزار SPSS) استفاده شد.

محدوده مورد مطالعه

محل خیابان شریعتی در درموقعیت جغرافیایی $38^{\circ} 04' 26''$ شمالی و طول جغرافیایی $46^{\circ} 17' 11''$ شرقی واقع شده است، و هسته اصلی این خیابان در چهارراه شریعتی تا مرکز شهر (بازار) ۱,۲۶۳ کیلومتر فاصله دارد. عرض آن حدود ۲۳ متر و دارای فرمی صاف و مسیری مستقیم می‌باشد. از بزرگراه آزادی (کمربندی) منتهی‌الیه جنوبی این خیابان آغاز شده به میدان نماز در بخش شمالی آن می‌پیوندد؛ این خیابان در چهارراه شریعتی به دو قسمت شریعتی جنوبی و شمالی تقسیم می‌شود. پیرامون آن از جهت غربی به باغ گلستان (در چهارراه فجر) و میدان قونقا و راه‌آهن قرار دارد، و از سوی شرق در چهارراه شریعتی به خیابان امام، فردوسی، تربیت، طالقانی شمالی، میدان ساعت، از سمت شمال به سهرامین، محقق، تربیت غربی (بالا تربیت) و میدان نماز، و از جنوب به والمان، ۱۷ شهرپور، صائب، پاستور، و در نهایت به بزرگراه آزادی دسترسی دارد. محدوده مورد مطالعه ما در بخش بافت سنتی شهر مطابق با تاریخ شفاهی، از سهرامین در شمال خیابان شهناز آغاز شده،

1. Euclidean Distance
2. Spatial Statistics
3. Focal Statistic
4. Focal Variety

امتداد آن به تقاطع این مسیر در خیابان ۱۷ شهرپور در بخش جنوبی به بزرگراه آزادی می‌رسد. این مکان، با دارا بودن یک موقعیت، ویژگی‌های معینی که بدان معنا و شخصیتی می‌دهد که بر خلاف هر موقعیت دیگری است، زیرا این ناحیه در تبریز نه تنها دارای مرزهای فیزیکی، بلکه حامل و تداعی‌گر تصورات تاریخی، فرهنگی و سیاسی در ایده‌ای به نام «شریعتی (شهناز)» را نیز هست.

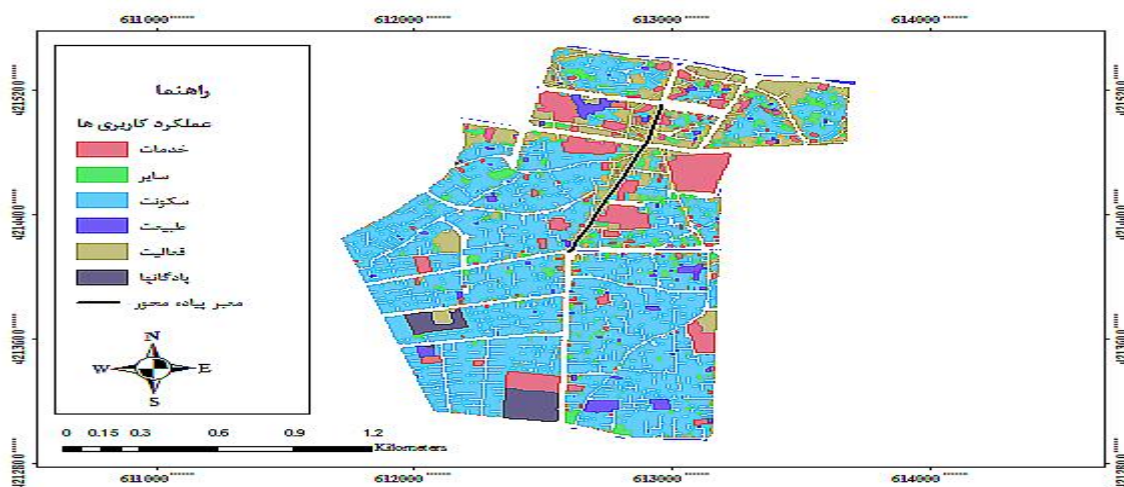
شکل ۱- نقشه موقعیت محدوده مورد مطالعه در فضای خیابانی شریعتی از سه راه امین تا خیابان ۱۷ شهرپور

بحث و یافته‌های تحقیق

یافته‌ها بر مبنای مطالعات نقشه‌ها

در این مرحله بر مبنای اهداف پژوهش، به دنبال شناخت میزان تاثیرات مستقیم و غیرمستقیم مولفه‌های مختلف فیزیکی و ذهنی هویت مکان در متن فضای خیابانی شریعتی تبریز است. بدین منظور، در ابتدا به تاثیر فرم فضایی از طریق ویژگی کاربری‌های بزرگ مقیاس، تنوع و اختلاط کاربری‌ها، ویژگی‌های بافت شهری منطقه (میزان تراکم مسکونی و جمعیتی)، تعداد طبقات ساختمان‌ها، دانه‌بندی قطعات ساختمانی، امکان نفوذپذیری در بین ساختمان‌ها، دسترس‌پذیری در امکان دسترسی آسان به فضای عمومی از فضای خیابانی منطقه شریعتی مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ سپس دیدگاه کاربران خیابان بر مبنای پرسشنامه به عنوان داده‌های کیفی و مکمل داده‌های کمی گردآوری و تحلیل شده است.

الف) وجود کاربری‌های بزرگ مقیاس

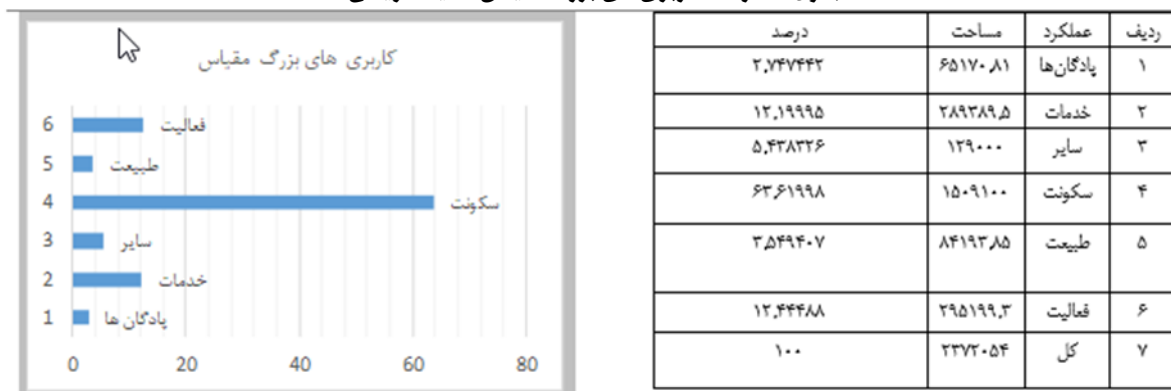

شکل ۲- نقشه کاربری‌های بزرگ مقیاس در ناحیه شریعتی

برای درک خیابان شریعتی این امر مهم است که چگونه این خیابان و فضاهای داخلی آن به صورت خطی به یکدیگر متصل هستند، اما پرسش این است که چگونه این روابط میان المان‌های مختلف باهم یکی می‌شوند و فضا و مکان خاصی از خیابان را شکل می‌دهند؟ و

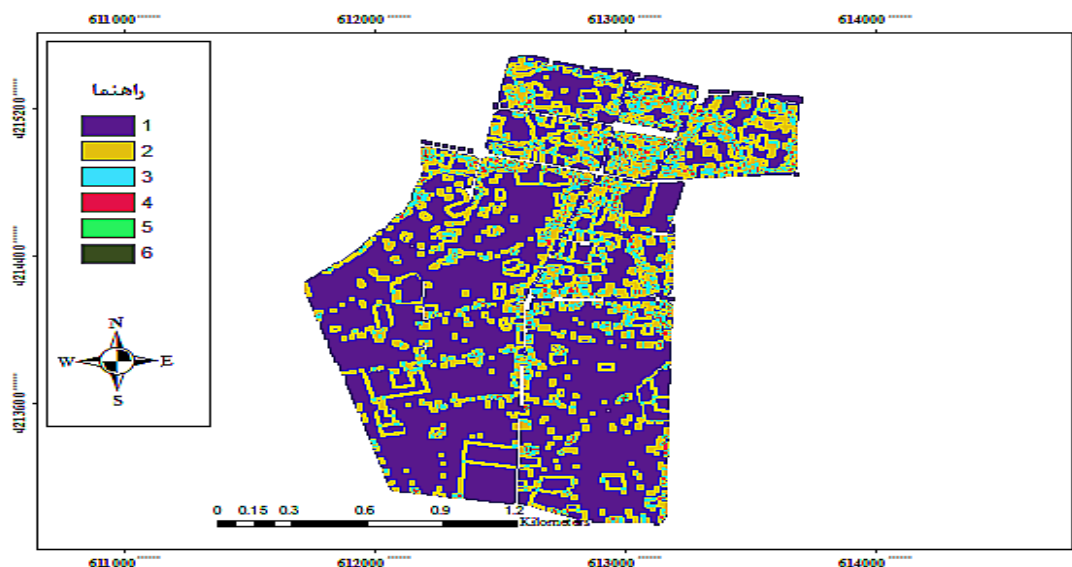
پرسش دیگر اینکه چگونه آنها بر مناسبات بنیادین شهری و بافت معماری، طراحی این بخش از شهر تبریز و نیز حضور مردم تأثیر می‌گذارند؟ همان‌طور که در این نقشه، موقعیت محدوده مورد مطالعه در فضای شریعتی به دلیل نیاز به مقیاس کلان در سطح ناحیه‌ای برای به دست آوردن هویت مکان امری الزامی است، بر این مبنای ناحیه‌بندی طرح ترافیکی مذکور برای تحلیل مورد استفاده قرار گرفته است. در نقشه شماره (۳) نیز کاربری‌های بزرگ مقیاس در شریعتی را در محیط ArcGIS ترسیم کرده‌ایم که سازمان فضایی و الگوهای مشخص از موزائیک بسیار پیچیده‌ای از کاربری زمین در آن مشهود است. در راهنمای این نقشه، منظور از «خدمات» در این نقشه، کاربری‌هایی که جنبه آموزشی و خدماتی به مانند دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، دانشگاه هنر اسلامی، موسسه آموزش عالی سراج، مدارس، موسسات آموزشی و تحقیقاتی، آموزشگاه‌های زبان، کتابفروشی‌ها، مراکز بیمه، مراکز بهداشتی، پزشکی و درمانی موجود در ناحیه را دارند، این کاربری‌ها، حوزه جمعیت‌پذیری شریعتی را به شدت متأثر ساخته است، تراکم این مراکز دانشگاهی و آموزشی در امتداد خیابان شریعتی، به ویژه تقاطع با خیابان ۱۷ شهریور (محل اکثر مطب پزشکان مطرح تبریز) یکی از مسیرهای پرترافیک هسته مرکزی تبریز و نیز خیابان پاستور به دلیل کمبود فضاها، ضعف جاذبه و امکانات مبلمان شهری در فضای داخل آنها، محیط خیابان شریعتی را به یکی از قطب‌های جاذب جمعیت و فعالیت‌های دیگر تبدیل کرده است. چنین روندی به دلیل موقعیت ترافیکی شریعتی در فضای شهری تبریز در بخش شمالی و مرکزی آن (نزدیک به بازار بزرگ تبریز) نیز باعث حضور انبوهی از جمعیت در این خیابان گردیده است. اما منظور از «سکونت» نیز کاربری‌های مسکونی مراد را می‌کند، با توجه به سابقه دیرین و کهن محلات شریعتی در زمینه سکونت، کاربری غالب محلات آن مسکونی است؛ ویژگی‌های حاکم بر محلات در زمینه ساخت‌وسازها، شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ساکنین بر مبنای مشاهده و مصاحبه‌ها در محل، می‌توان این محلات را به با داشتن تنوع فضایی مسکونی به سه دسته تقسیم کرد: ۱) باغ مسکونی، ۲) برج‌سازی (بلندمرتبه‌سازی‌ها)، ۳) بافت مسکونی متداول. اما «طبیعت» نیز سراغ از کاربری‌های فضای سبز به مانند فضاها موجود در تالارهای پذیرایی مانند زمرد، پارک‌ها و... را می‌گیرد که کمبود بسیاری نسبت به جمعیت ساکن و استفاده‌کننده محور مورد مطالعه را در خود نشان می‌دهد؛ «فعالیت» نیز بر کاربری‌هایی با فعالیت‌های تجاری، اداری و بانکی به مانند مغازه‌ها، فروشگاه‌ها، کافی‌شاپ‌ها، مجتمع‌های تجاری، پاساژها، سازمان‌های دولتی، بانک‌های خصوصی و دولتی را نشان می‌دهد که نوعاً به دلیل نیاز به حداکثر تماس، موقعیت‌های مرکزی و قابل‌دسترس شریعتی را چنگ انداخته‌اند. باید افزود که کاربری‌های تجاری قابل‌توجهی در محور مورد مطالعه در این خیابان یا در جوار آن فعالیت دارند: پاساژ ارک برای پوشاک، واحدهای پر رونق موبایل‌فروشی و تبلت که به روزترین امکانات و مشهورترین برندهای جهانی شهر تبریز در ابتدا در این فروشگاه‌ها آورده می‌شود؛ و اعذیه‌فروشی‌ها به ویژه در محدوده چهارراه شریعتی که شکل سنتی و مدرن را در خود بازنمایی می‌کند. اما منظور از «سایر» نیز از کاربری‌هایی چون قبرستان‌های آسور، آرامنه و... است و در آخر «پادگان‌ها» نیز از کاربری‌های نظامی به مانند کلانتری‌ها، آموزشگاه خدمت نظامی ولیعصر، و سایر دفاتر و سایت‌های با فعالیت انتظامی، راهنمایی و رانندگی را بازنمایی می‌کند که هر کدام مطابق با ظرفیت خود، به تولید سفر در سطح ناحیه و فرانه‌ای کمک می‌نمایند. همان‌طور که مشاهده می‌گردد، این محدوده مورد مطالعه در شریعتی و نیز پیرامون آن دربرگیرنده طیف متنوعی از کاربری‌ها در سطوح مختلف محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای است که بر مبنای الویت کاربری خدمات، فعالیت، پادگان، سکونت و... تولید سفر بالایی را ایجاد می‌کند، همچنین این مکان مرکزی یکی از CBDهای مهم و کانون جاذبه‌ای فعال شهر تبریز را تشکیل می‌دهد که هر چه از مرکز این ناحیه به سمت غرب و یا جنوب در پیرامون این خیابان حرکت نماییم از میزان قیمت زمین کاسته می‌شود، در عین حال بخش مرکزی آن با افزایش شدید جمعیت هنگام روز و عصر، ساختمان‌های بلند و تغییرات مداوم کاربری و فعالیت آن در گذر زمان و... از مکان‌های دیگر متمایز می‌شود. از سوی دیگر به دلیل مرکزیت شهری این منطقه در تبریز، با جای دادن اکثر کاربری‌های کلیدی، می‌توان مشاهده کرد که تمرکز کاربری‌های تجاری، اداری - خدماتی و حضور فعالیت‌های تاریخی و فرهنگی در محور مورد مطالعه بیش از دیگر بلوک‌های ناحیه شریعتی است و اغلب کاربری‌های مهم در مجاورت خیابان شریعتی شکل گرفته‌اند و نزدیکی به بازار تبریز چنین روندی را تشدید کرده است. گویی با فاصله گرفتن از مرکز شریعتی به سمت جنوب بر وسعت کاربری‌های مسکونی افزوده شده و سایر کاربری دور از هم و در ابعادی کوچکتر در ناحیه شریعتی قرار می‌گیرند؛ و از سوی دیگر تراکم توسعه در این مرکز سنتی به خاطر ارزش زمین، بالاتر است. به حداکثر رساندن سطح اشغال زمین در ساختگاه سنتی، به معنای ساخت و ساز در نزدیکی خیابان‌های شریعتی است که حس قوی از محصوریت فضایی را پدید می‌آورد؛ هر چند سیستم ساخت‌وساز در ناحیه شریعتی، گرایش به شهر فشرده و متراکم دارد ولی با توجه به کوتاه و محدود بودن ارتفاع ساختمان‌ها، مقیاس انسانی را تا حدودی می‌توان متصور شد. بدین معنا که همپوندی و همسازی بین ارتفاع ساختمان‌ها، حجم و توده‌گذاری‌ها، مقیاس انسانی معابر را تقویت نموده و سبب ایجاد هماهنگی معمارانه و انسجام بصری در ناحیه شریعتی گردیده است.

جدول ۱- درصد کاربری‌های بزرگ مقیاس ناحیه شریعتی

بر اساس داده‌های جدول شماره (۱) اهم مساحت کاربری‌ها در ناحیه شریعتی کاربری‌های سکونت با بیش از ۶۳٪ را نشان می‌دهد، طبیعت ۳,۵٪، خدمات ۱۲٪ و فعالیت ۱۲,۴۴٪ از آن را پوشش می‌دهد؛ و کمترین مساحت کاربری‌ها از آن پادگان‌ها با ۲,۷۴٪ و سایر کاربری‌ها با ۵,۴٪ را دارا می‌باشد. اما بر مبنای نقشه کاربری‌های محور مورد مطالعه در خیابان شامل کاربری‌های خدماتی، فعالیت و سکونت است، و علت این امر را می‌توان بالا بودن قیمت زمین در امتداد محدوده مورد مطالعه و به دلیل رقابت برای در اختیار گرفتن لبه خیابان برای دسترسی به بازار اقتصادی آن نسبت به سایر مناطق این حوزه دانست.

ب) تنوع و اختلاط کاربری‌ها

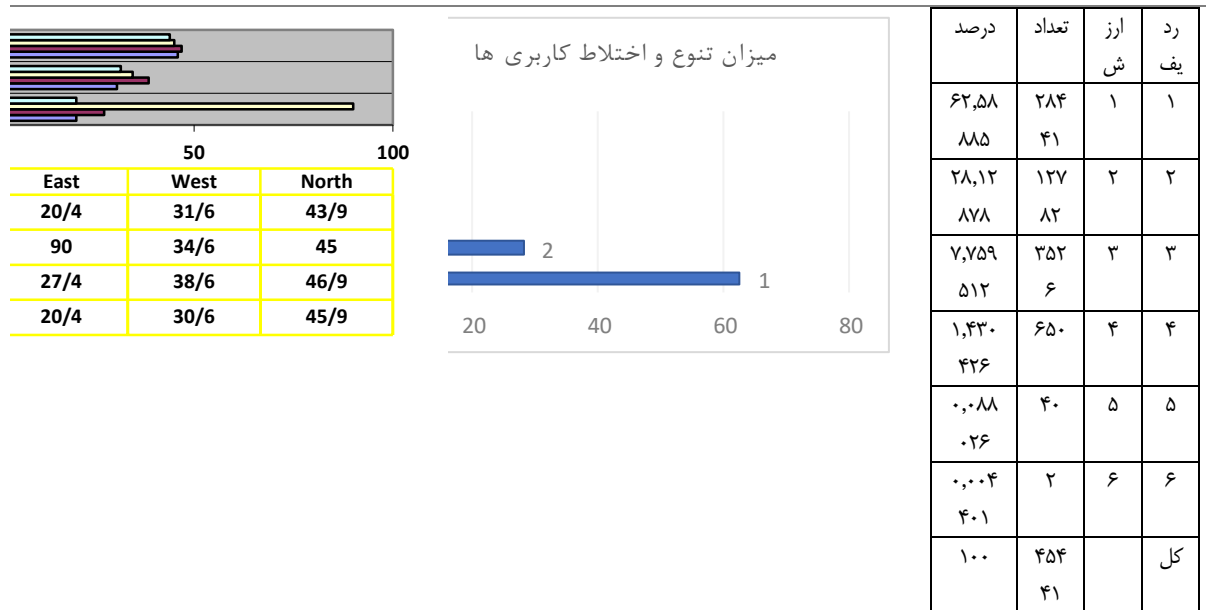

شکل ۳- نقشه تنوع و اختلاط کاربری‌ها در فضای خیابانی شریعتی

تنوع در اینجا به معنای تنوع عملکردی و فرم‌ها در بافت ناحیه شریعتی است. هر اندازه فضا، کارکردهای بیشتری داشته باشد، تنوع بیشتری از استفاده‌کنندگان مختلف وجود خواهد داشت. ارزش ترکیب کاربری‌ها از منظر جین جیکوبز، سرزندگی اجتماعی و اقتصادی و فشردگی شهر به وجود می‌آورد. مطابق با این استدلال در نقشه (۴)، تنوع و اختلاط کاربری‌ها از ناحیه شریعتی بر اساس روش Focal آورده شده است، که در این روش تحلیلی داده‌های برداری را به رستری تبدیل می‌شود، وقتی فرمت نقشه شکل رستری یافت، نقشه این حوزه، شکل پیکسلی به خود می‌گیرد که در آن پیکسل‌های مشابه را در پیرامون خود را با امتیاز مشخص بازنمایی می‌کند؛ مثلاً پیکسل‌هایی که با امتیاز (۱) مشخص شده‌اند، نشان از حالت یکنواخت و فاقد تنوع کاربری است، که در اینجا فضای ناحیه شریعتی با ۶۲,۵۸ درصد را دارا می‌باشد، امتیاز (۲) نشان از این است که کاربری‌های همجوار به عنوان مثال دارای دو نوع کاربری مسکونی و خرید است که درصد مورد محاسبه در شریعتی ۲۸,۱۲ درصد است؛ (۳) هم سه نوع کاربری همجوار به مانند آموزشی، مسکونی، خرید دارد که برای شریعتی ۷,۷۵ درصد است، (۴) نیز بدین ترتیب سطح بالایی از تنوع و اختلاط را به دست داده است در شریعتی ۱,۴۳ درصد است؛ و اعداد ۵-۶ هم بالاترین اختلاط را داراست برای شریعتی

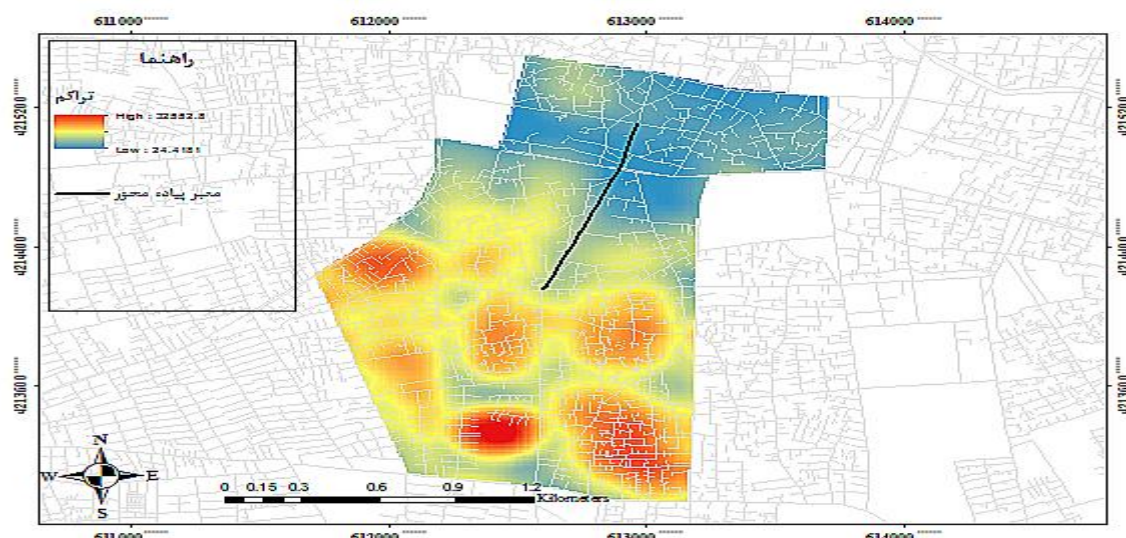
در مجموع ۰٫۹ درصد محاسبه گردیده است. بنابراین می‌توان چنین استدلالی از محور و ناحیه شریعتی کرد که میزان اختلاط و تنوع کاربری‌ها در این ناحیه بالاتر است و تاکید کرد که: (۱) در نقشه شریعتی هر چقدر تنوع و اختلاط کاربری‌ها زیاده‌تر شود، وابستگی مستقیم به اندام جمعیتی و سطح عملکردی فضای شریعتی دارد؛ بدین معنا که هر چه مجتمع‌های زیستی از اندام جمعیتی بزرگتر و نقش عملکردی اداری، سیاسی و اقتصادی بالاتر در نظام سلسله‌مراتب سکونتگاهی برخوردار باشند، تنوع در استفاده از اراضی برای مقاصد، مختلف و متفاوت خواهند بود. (۲) توزیع کاربری‌ها از ارزش اقتصادی زمین تبعیت می‌کند، و گران‌ترین ارضی ناحیه شریعتی متعلق به کاربری‌های تجاری - خدماتی و به صورت عام به کاربری‌های انتفاعی می‌باشد، و کاربری‌های غیرانتفاعی خصوصاً آموزشی، فضای سبز، ورزشی و گاه اداری در اراضی نسبتاً نامرغوب و ارزان‌قیمت واقع شده‌اند. (۳) کاربری‌های با عملکرد شهری عمدتاً در مراکز ناحیه شریعتی به ویژه محور مورد مطالعه در نقشه شماره (۶) واقع شده‌اند؛ (۴) کاربری‌های اصلی عمدتاً در بر خیابان‌های اصلی ناحیه شریعتی قرار گرفته‌اند؛ (۵) بین استقرار کاربری‌های اداری، تجاری و خدماتی لوکس و قشریندی اجتماعی محلات در ناحیه شریعتی رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. (۶) تمرکز تعداد قابل‌توجهی از کاربری‌های آموزشی، تجاری، فرهنگی و تاریخی در این محور مورد مطالعه باعث سرزندگی و تنوع بیشتر محیط می‌گردد. که همگی نشان از برخورداری خوب شریعتی از گوناگونی و تنوع کاربری‌ها دارد که در تمام طول فضای خیابان مورد مطالعه پراکنده شده‌اند. اما از یاد نایستی برد که فرسودگی کالبدی و شرایط محیطی حاکم بر خیابان شریعتی شمالی مورد مطالعه، باعث شده است تا نسل جدید و افراد جوان‌تر دیگر رغبت چندانی به سکونت در محل را نداشته باشند و به این ترتیب کاربری مسکونی در منطقه کم‌رنگ‌تر شده است؛ اما این استدلال کلی بر ناحیه شریعتی و خیابان مورد مطالعه است که آن گستره وسیعی از اختلاط کاربری‌های مختلف را نسبت به فضاهای دیگر شهر تبریز در خود دارد که نشان آن را می‌توان در ایجاد یک محیط تجاری و تفریحی سرزنده و متنوع باز یافت. این خیابان و پیرامون آن با فراهم آوردن بهانه‌های متنوع برای مردم جهت بازدید و ماندن در قلب یکی از مراکز مهم شهر تبریز در طول روز، به ویژه غروب‌ها، مردمانی بیشتری را به کرات و برای مدت طولانی به خود جلب می‌نماید.

جدول ۲- تنوع و اختلاط کاربری‌ها در ناحیه شریعتی

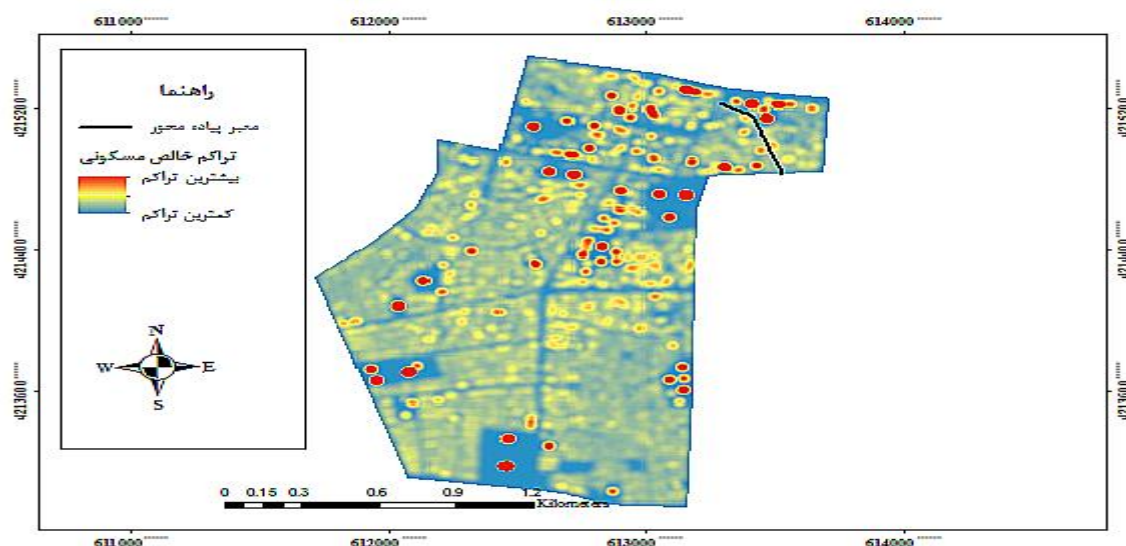
(ج) ویژگی‌های بافت شهری

(۱) میزان تراکم جمعیتی و خالص مسکونی

شکل ۴- نقشه تراکم جمعیتی در حوزه شریعتی

سکونت برای سرزندگی مرکز شهر و خیابان بسیار مهم است؛ زیرا ساکنان محلی سطح فعالیت را گسترش می‌دهند و بازاری برای کاربری‌های متنوع ایجاد می‌نمایند و جمعی از مردم را برای برخورداری از خدمات و زیرساخت‌های باکیفیت بخش عمومی گرد هم می‌آورد. در نقشه تراکم جمعیتی از حوزه شریعتی، وسعت منطقه و تعداد جمعیت پراکنش و الگوهای فضایی متفاوتی را نشان می‌دهد که بخش‌های پرتراکم با سلول‌های قرمز رنگ، و قسمت‌های با تراکم کم با سلول‌هایی با رنگ آبی ترسیم شده است که هر چه از رنگ قرمز (الگوی به شدت متمرکز فضایی با تراکم جمعیتی زیاد) به سوی رنگ آبی میل می‌نماید، از پخش و الگوی فضایی سکونتی با تراکم کمتری از جمعیت را بازنمایی می‌کند.

شکل ۵- نقشه تراکم خالص مسکونی در حوزه شریعتی

مطابق با آنچه در نقشه تراکم خالص مسکونی حوزه شریعتی نشان داده شده است، حکایت از نسبتاً بالا بودن تراکم خالص مسکونی در این ناحیه است؛ این امر به ویژه در محور مورد مطالعه ما نیز دارای بالاترین مقدار خود در ناحیه را نیز بازنمایی می‌کند؛ در عین حال دسترسی به حمل‌ونقل و خصوصیات متفاوت شهروندان در بخش‌های مختلف ناحیه شریعتی با ویژگی‌های خانوادگی، همسازی اجتماعی، تفاوت فرهنگی، سابقه سکونت، قومیت و خویشاوندی آن نیز بر تراکم ساختمانی آن موثر بوده است.

شکل ۶- نقشه تعداد طبقات در ناحیه شریعتی

شاخص تعداد طبقات به صورت آماری از مجموع مساحت زیربنا در کل طبقات ساختمان تقسیم بر مساحت کل قطعه زمین محاسبه می‌شود. از سوی دیگر تراکم ساختمانی نیز از ضریب سطح اشغال در تعداد طبقات حاصل می‌گردد؛ در این نوع تحلیل، هر چه تعداد طبقات ساختمان بیشتر شود، درصد سطح اشغال مجاز کمتر و در نتیجه مساحت فضای باز بیشتر می‌شود، در جدول ذیل به روشنی تعداد طبقات ساختمان‌ها در محور و ناحیه شریعتی بازنمایی و نشان می‌دهد^۱.

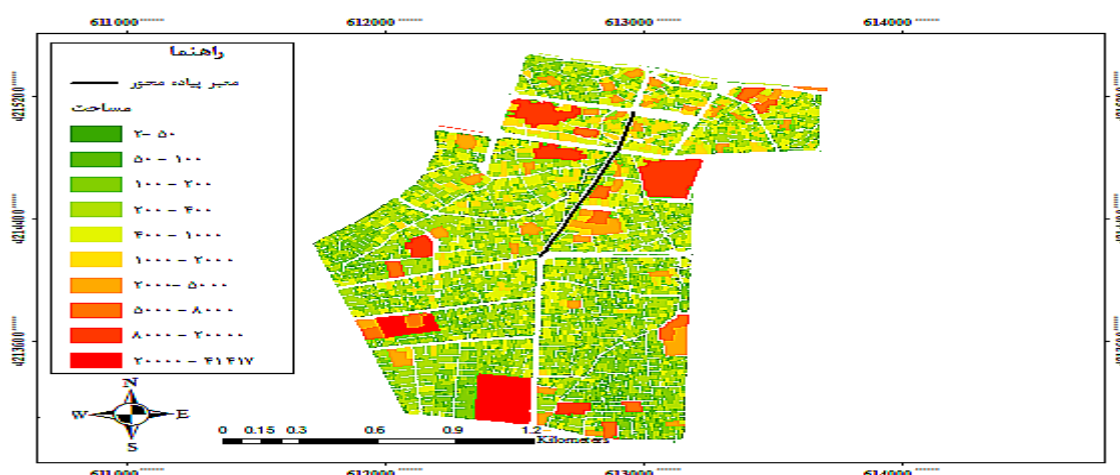
جدول ۳- تراکم و تعداد طبقات ساختمان‌ها در شریعتی

ردیف	تعداد طبقات	مساحت	درصد
۱	۰	۱۹۳۴۲۵,۱	۸,۱۳۲۵۰۹
۲	۱	۱۰۸۸۹۰۴	۴۵,۷۸۲۶۸
۳	۱۰	۸۲۰,۹۹۰۱	۰,۰۳۴۵۱۸
۴	۲	۷۵۱۴۶۶,۴	۳۱,۵۹۵۲۲
۵	۳	۱۸۵۱۷۶,۴	۷,۷۸۵۶۹۴
۶	۴	۹۲۱۵۵,۳۹	۳,۸۱۷۴۶۹۴
۷	۵	۴۷۰۸۷,۲۵	۱,۹۷۹۷۷۲
۸	۶	۱۱۷۱۶,۰۷	۰,۴۹۲۵۹۹
۹	۷	۳۶۸۲,۲۶۸	۰,۱۵۴۸۲
۱۰	۸	۵۴۰,۳۸۳۵	۰,۰۲۲۷۲
۱۱	۹	۳۴۴۴,۲۲۹	۰,۱۴۴۸۱۲
کل		۲۳۷۸۴۱۸	۱۰۰

ارتفاع و تعداد طبقات بناهای موجود در شریعتی متأثر از نوع کاربرد و موقعیت شهری آن است؛ کاربری‌های درآمدزایی چون تجاری - اداری از تراکم بالاتری نسبت به سایر کاربری‌های عمومی برخوردار است؛ به طور کلی بناهای نزدیک به محدوده بازار به دلیل ارزش بالای زمین و موقعیت مناسب شهری، تراکم طبقاتی بیشتری نیز دارند؛ و هر چه از ناحیه بازار به سمت جنوب یا غرب حرکت نماییم، تراکم و تعداد طبقات کمتری دیده می‌گردد؛ این امر در فضای محور مورد مطالعه به ویژه در خیابان ۱۷ شهریور به دلیل حضور کلینیک‌ها و مطب پزشکان شکل پررنگی به خود گرفته است. همچنان که در جدول فوق مشاهده می‌گردد ارتفاع و تعداد طبقات ساختمان‌ها از ۱ طبقه تا ۱۰ طبقه در نوسان است، و وحدت در محیط بر این مبنا دارای ریتم نسبتاً مناسبی را نشان می‌دهد؛ بدین معنا که رعایت هماهنگی، وحدت و یکپارچگی تعداد طبقات، وحدت بصری بیشتر و بهتری را نشان می‌دهد. افزایش ارتفاع ساختمان در کنار این خیابان‌ها نه تنها منجر به به رابطه سازگارتی بین کاربری اراضی و گردش و جریان حرکت می‌شود، بلکه اقلیم بهتر و تناسب دلپذیرتری نیز ایجاد می‌کند.

۱. در اینجا منظور از صفر، دامنه کوه‌ها و... که در زمین‌های آن ساخت و سازی اتفاق نمی‌افتد.

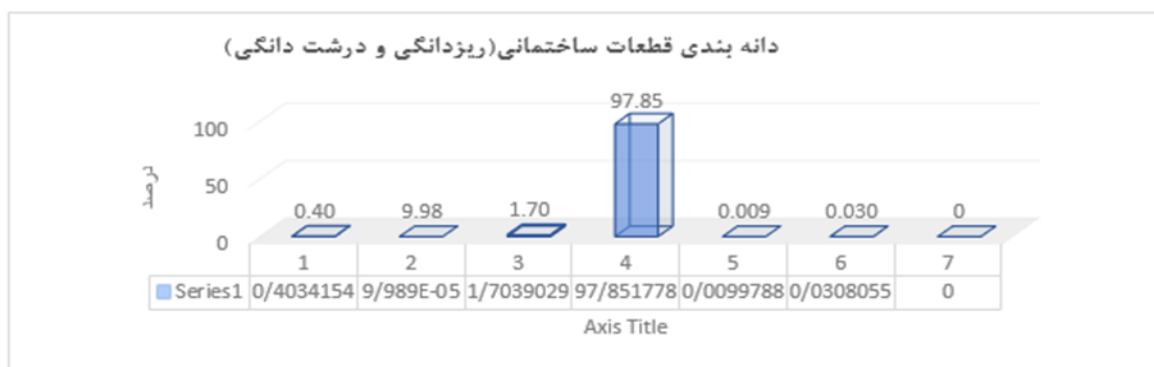
۳) دانه‌بندی قطعات ساختمانی (ریزدانگی و درشت‌دانگی)

شکل ۷- نقشه دانه‌بندی قطعات ساختمانی (ریزدانگی و درشت‌دانگی)

فهم مناسبات میان مردم و محیط فیزیکی‌شان مولفه و عنصر بنیادین است که به شکل‌گیری خیابان به عنوان فضای عمومی برای تعامل و ترکیب اجتماعی کمک می‌نماید. فعالیت‌های اجتماعی در پاسخ به محیط خود و ایجاد فرصت‌های محیطی در دسترس نسبت به خودشان به دست می‌آید. با توجه به تعدد کاربری‌های در ناحیه شریعتی چنانکه در نقشه می‌توان مشاهده کرد، تنوع در اندازه و شکل بلوک‌ها در کل محدوده به چشم می‌خورد؛ البته این امر روشن است که در بخش شمالی شریعتی وجود عنصر بازار بزرگ تبریز در شکل‌گیری قطعات بلوک‌های شهری و حتی شکل‌گیری قطعات داخل بلوک‌ها اعم از تجاری و مسکونی و سایر کاربری‌ها نقش اساسی داشته است. در مرکز شریعتی در مجاورت خیابان امام خمینی، اگرچه خود خیابان به عنوان عنصر شکل‌دهنده عمل می‌کند، با این وجود، با دو گونه متفاوت از ساختار در قطعه‌بندی مواجهیم، کاربری‌های کلان و عناصر تاریخی و شاخص شکل‌دهنده به صورت تک بناهای مجزا از بافت منطقه و در داخل فضاهای باز در نظر گرفته به منظور شاخص کردن آنها شکل گرفته‌اند. سوای این امر، گرچه اندازه دانه‌بندی در هر بلوک و محله به داخل بلوک‌ها گسترش می‌یابد، اغلب بناهای کاربری‌های مسکونی شامل خانه‌های حیاطدار است که رو به سوی جنوب قرار گرفته‌اند و اغلب از نور که اقلیم مناسب منطقه است استفاده می‌کنند، و جهت آنها رو به شمال بسته‌اند و دیواره‌های صلب برای جلوگیری از نفوذ باد و سرما را پدید آورده‌اند. اما در کل قطعات در طول خیابان و کل ناحیه شریعتی، الگویی به هم پیوسته و با توده متراکم را پدید آورده است، هر چند در بخش جنوبی ناحیه الگوی شطرنجی بیشتر نمود یافته است؛ که این امر چنین زبان نقشه را برای ما بازگو می‌کند که گرچه در ابتدا قطعات در مقیاس بزرگ وجود داشته‌اند، با این حال به مرور زمان با تغییر کاربری از فعالیت‌های تفریحی، مسکونی و اداری به تجاری، باعث کوچکتر شدن واحدها و تقسیم قطعات شده است و شاهد دانه‌بندی ریزتر و تنوع زیاد در شریعتی به ویژ در بخش مورد مطالعه محور شریعتی شده است.

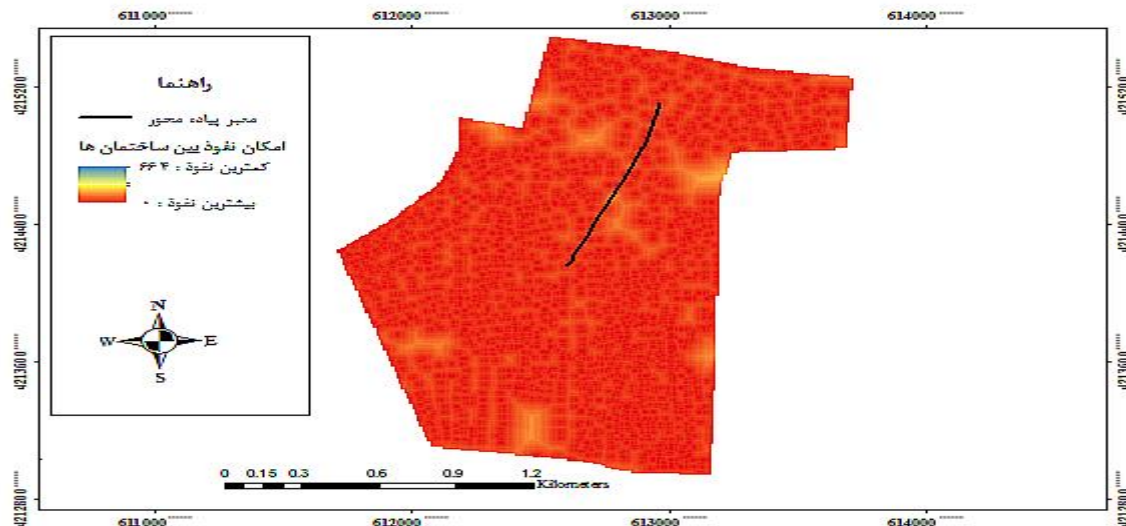
جدول ۴- نمودار دانه‌بندی قطعات ساختمانی (ریزدانگی و درشت‌دانگی) در فضای خیابانی شریعتی

بزرگترین کاربری	کوچکترین کاربری	مجموع کل مساحت کاربری	میانگین قطعات
41417.53	2.428011	2378527	242.5584
1.703903	9.99E-05	97.85178	0.009979

د. نفوذپذیری

نفوذپذیری به مفهوم تامین دسترسی (ارتباط فیزیکی) و ارتباط بصری با نقاط مختلف است؛ و خیابان قابل پیاده‌روی، تقریباً بخشی از شبکه ترکیبی است که با بلوک‌های کوچک و مسیرهای ممکن زیاد را دارا می‌باشد که نه تنها به پیاده‌روها امکان انتخاب مسیر را می‌دهد، بلکه دارای تنوعی از تجربه‌هاست که در آن انبوهی از عبور و مرور و کسب و کار اتفاق می‌افتد.

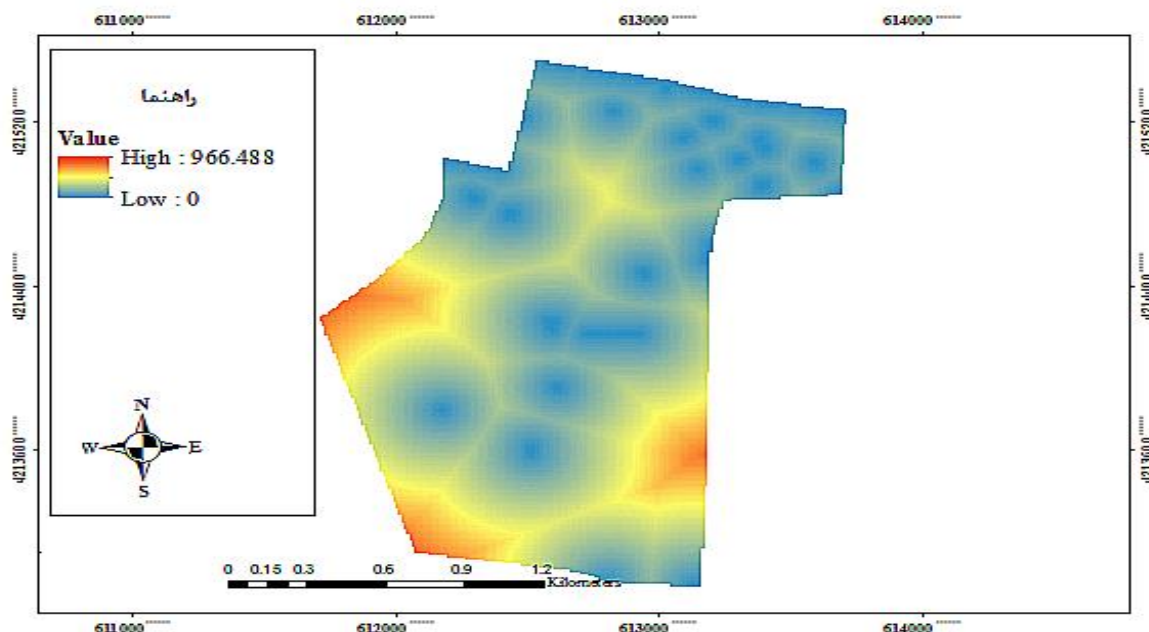
شکل شماره ۸- نقشه امکان نفوذپذیری در بین ساختمان‌ها در شریعتی

در ناحیه شریعتی و محور مورد مطالعه همچنان که در نقشه فوق مشاهده می‌گردد، بر استفاده از شبکه‌های عصبی، و اقدام به نقطه‌گذاری تقاطع محورها مباردت ورزیده شده، که در این روش تحلیلی هر اندازه محورهای ما از همدیگر فاصله داشته باشند، این نقطه از هم فاصله پیدا می‌کند و بر عکس، و در نهایت از این نقطه‌ها، نقشه تراکمی میزان نفوذپذیری به دست می‌آید؛ همچنین نقشه دانه‌بندی قطعات ساختمانی نیز در تحلیل این امر کمک حال ما خواهد بود که در آنها، بیشترین نفوذپذیری را در ناحیه نشان می‌دهد، که این شرایط فیزیکی در ایجاد فضاهای عمومی مطلوب، تعامل اجتماعی، امنیت و راحتی مردم را در محل را متاثر می‌سازد؛ به عبارت دیگر برای درک معنای نظام‌های حرکتی همزمان یا معابری که شهروندان در ناحیه شریعتی در آنها حرکت می‌کنند یا به این سو و آن سو برده می‌شوند، باید سه مفهوم را در نظر گرفت: (۱) رابطه توده و فضا؛ درک سلطه فضا و حرکت و این تصور که ماده در واقع حاصل حرکت در فضا است. (۲) تداوم تجربه: حرکت در فضا، تداوم تجاربی را خلق می‌کند که برخاسته از کیفیت و فرم فضاهایی است که حرکت در آنها واقع می‌شود (یعنی به هنگام حرکت در این معبر در فضا، جریانی پیوسته از تجربه‌ای همگون برای فرد ایجاد گردد)؛ (۳) تداوم‌های همزمان: باید تداوم تجربه فضا را سلسله‌ای از نظام‌های حرکتی دید با سرعت‌ها و شیوه‌های مختلف حرکت که هریک با بقیه رابطه متقابل دارند و هر کدام در تجربه کلی زیست در شهر سهمی دارند. با توجه به اینکه بافت ناحیه شریعتی ترکیبی از بافت ارگانیکی است که با خیابان‌کشی‌های دوره مدرن در ایران و تغییر شکل شهر شکسته شده است، اکنون بلوک‌های شامل دو ساختار کلی‌اند: الگوی خیابان‌کشی شطرنجی در ناحیه شریعتی را در بر گرفته است و امروزه تبدیل خیابان‌ها و شریان‌های اصلی شهر شده‌اند و الگوی خیابان‌ها و گذرهای سنتی و ارگانیک که در ابتدا نمای بافت در مجاورت آن شکل گرفته است که امروزه از اهمیت عبوری آنها کاسته شده است و تبدیل به خیابان‌های محلی یا در برخی موارد کوچه‌های متصل‌کننده دو شریان اصلی به یکدیگر شده‌اند، با این حال در اکثر موارد ارزش تاریخی خود را حفظ کرده‌اند. در واقع اگرچه خیابان‌کشی‌ها باعث قطع ارتباط گذرهای قدیمی و کاهش رونق آنها شده‌اند، با این حال گذرهای قدیمی نقش جدیدی در ساختار جدیدی به خود گرفته‌اند و هنوز ارتباطشان را به لحاظ کاربری‌هایی که در بر می‌گیرند و ساختار بناهای اطراف خود را تا حدودی حفظ نموده‌اند؛ با وجود این باید اعتراف کرد که ارتباط شمالی کمتر توسعه یافته است، و این مساله در شروع ساخت مجدد ناحیه شریعتی در دهه ۱۳۳۰ باز می‌گردد، یعنی زمانی که بافت شهری آن با خیابان‌های شطرنجی و قطعات زمینی که به پیمانکاران داده شد و برنامه‌ریزی بر مبنای دیدگاه آنها انجام گرفت که با گذشت زمان مشخص شد که خیابان‌های فرعی زیادی برای دسترسی بلوک‌ها به این قطعات اضافه شد که در برخی موارد گذرهای شهناز در طول محور به مثابه بن‌بست‌هایی در فضای خود بازنمایی می‌کند که این امر نیاز به نوسازی برای ترغیب بیشتر مردم در استفاده از آن را می‌طلبد، زیرا در مواردی به ویژه در بخش شمالی آن، خیابان‌های فرعی، کوچه‌های تاریک و بن‌بستی هستند که مطمئناً برای پیاده‌روی در شب مکانی

مطلوب نمی‌باشد. با این وجود بررسی نقشه در فضای خیابانی شریعتی، کمترین نفوذپذیری ۶۶۴ را در محاسبات در خود بازنمایی می‌کند که حکایت نفوذپذیری بالا و متناسب را دارد.

امکان دسترسی آسان به فضای عمومی

دسترس‌پذیری به معنای ظرفیت نسبی توانایی سفر از یک موقعیت به موقعیت دیگر است؛ به صورت روشنی، بعضی از موقعیت‌ها از یک مکان معین از سایر موقعیت‌ها در دسترس هستند.

شکل شماره ۹- نقشه امکان دسترسی به فضای عمومی در محور مورد مطالعه و ناحیه شریعتی

خیابان شریعتی وسیع‌ترین و دسترس‌پذیرترین فضای عمومی است که فرصت‌های زیادی برای فعالیت‌ها و تعامل اجتماعی می‌دهد. این خیابان و پیاده‌روهایش یکی از فضاهای عمومی اصلی شهر تبریز و حیاتی‌ترین اندام آن می‌باشد. شریعتی، خیابانی است با فضای چندعملکردی است که از زوایای مختلف می‌توان به مثابه فضای فیزیکی، کانال حرکتی، قلمرو عمومی و مکان بدان نگریست. این خیابان به دلیل قرارگیری در ناحیه مرکزی و قدیمی شهر تبریز، علاوه بر استقرار هسته کهن و یا به عبارت دیگر بازار شهر، ناحیه تاریخی - فرهنگی شهر را نیز در بر می‌گیرد. تمرکز مراکز تجاری، اداری، خدماتی و خرید در این ناحیه، یکی از عوامل مهم تولید و جذب سفر برای این خیابان می‌باشد که متعاقب آن باعث افزایش تراکم ترافیک وسایل نقلیه و عابرین پیاده در این ناحیه و محور می‌شود.

مشکلات دسترسی و نظام ارتباطی در ناحیه شریعتی عبارتند از: (۱) قدیمی بودن ناحیه و شکل‌گیری شبکه ارتباطی بر اساس نیاز زمان، (۲) تراکم بالای ناحیه شریعتی به دلیل وجود کاربری‌های اداری - تجاری، خدماتی و خرید، باعث افزایش تولید سفر در ناحیه شده است؛ (۳) وجود ترافیک عبوری به داخل شهر بر اثر نبود یک محور ارتباطی مناسب در شمال و جنوب شریعتی، (۴) شدت بالای ترافیک در ساعات پیک در چهارراه شریعتی، (۵) پوشش نامناسب معابر و شکل‌گیری حالت بن‌بستی در شبکه‌های ارتباطی؛ که همگی همواره بر دسترسی‌های موجود آن با مشکلات ترافیکی روبرو کرده است.

مطابق با نقشه شماره (۱۴) امکان دسترسی به فضاهای عمومی در ناحیه شریعتی، همچنان که مشاهده می‌گردد در محدوده مورد مطالعه خیابان، نقطه مرکزی شریعتی نسبت به نقاط پیرامونی آن در موقعیت محوری قابل دسترسی واقع گردیده است که با صرف انرژی‌های حرکتی، به هر کجا که دلخواه کاربر می‌باشد، می‌توان بدان رسید، که این امر با طیف رنگ آبی بازنمایی شده است، در حالی که ارتباط میان نقاط پیرامونی مستلزم صرف هزینه‌های حرکتی زیاد است که این امر در نقشه چنین تحلیل می‌گردد که هر اندازه از طیف رنگ آبی به سمت رنگ زرد و در نهایت به رنگ قرمز نزدیک می‌شویم این امکان دسترسی به فضای عمومی بیشتر می‌شود که در شریعتی، دوری و دسترسی با عدد ۹۶۶,۴۸۸ را نشان داده شده است که دلالت بر این امر دارد که این ناحیه امکان دسترسی آسان به فضاهای باز عمومی نسبتاً بالایی را داراست.

یافته‌های پرسشنامه‌ای

یافته‌های توصیفی

قبل از آنکه به تجزیه و تحلیل داده‌ها و متغیرهای اصلی پرداخته شود، در این قسمت سعی شده است که ویژگی‌های عمومی پاسخگویان شامل جنسیت، تحصیلات، شغل، سن، مدت سکونت و میزان شناخت آنها از خیابان شریعتی تبریز مورد بررسی قرار گیرد. جدول زیر نتایج اطلاعات توصیفی پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۵- اطلاعات توصیفی کاربران پاسخگوی فضای خیابان شریعتی

شاخص	متغیر	فراوانی	درصد	شاخص	متغیر	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۲۵۰	۶۲/۵	سن	-۲۰	۵۰	۱۲/۵
	زن	۱۵۰	۳۷/۵		۲۰-۴۰	۲۲۰	۵۵
					۴۰-۶۰	۹۴	۲۳/۵
تحصیلات	بی سواد	۶	۱/۵		+۶۰	۳۶	۹
	زیردیپلم	۹۴	۲۱	شغل	کارمند دولتی	۴۵	۱۱/۲۵
	دیپلم	۹۲	۲۳		کارمند خصوصی	۸۰	۲۰
	کاردانی	۲۰	۵		کارگر ساده	۲۱	۵/۲۵
	کارشناسی	۱۰۰	۲۵		دانشجو	۴۴	۱۱
	ارشد	۵۰	۱۲/۵		خانه دار	۱۷	۴/۲۵
	دکتر	۳۸	۹/۵		آزاد	۱۷۳	۴۳/۲۵
					سایر	۲۰	۵
میزان شناخت از فضای خیابانی شریعتی	کم	۳۲	۵/۵	مدت سکونت در تبریز	کمتر از ۵	۵۰	۱۲/۵
	متوسط	۱۴۸	۳۷		۵-۱۰	۷۵	۱۸/۷۵
					۱۱-۱۵	۹۳	۲۳/۲۵
					۱۶-۲۰	۹۰	۲۲/۵
					۲۱-۳۰	۶۵	۱۶/۲۵
					بالای ۳۰	۱۶	۴
	زیاد	۲۳۰	۵۷/۵		مسافر	۱۱	۲/۷۵

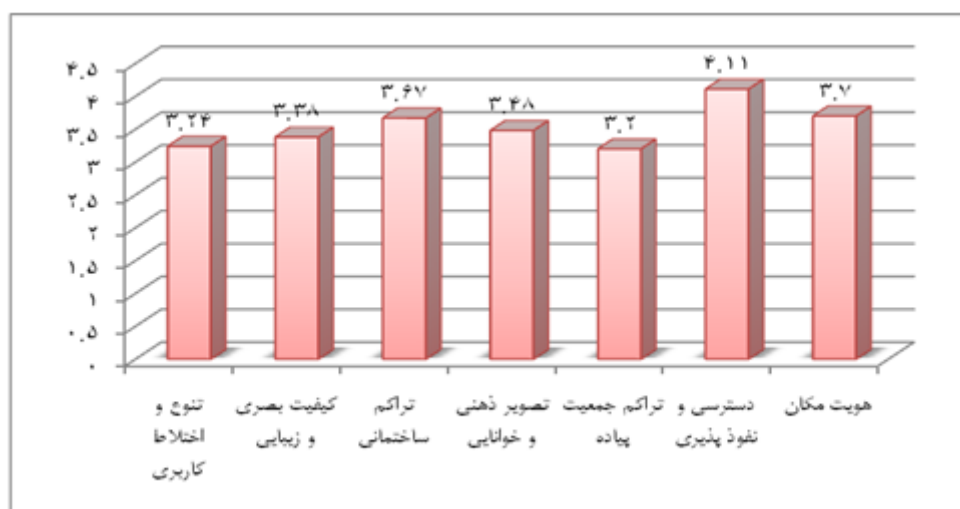
جدول فوق فراوانی و درصد فراوانی ویژگی‌های پاسخگویان را نشان می‌دهد. از بین ۴۰۰ نفر که مورد مطالعه قرار گرفتند، ۲۵۰ نفر مرد و ۱۵۰ نفر زن بودند. همچنین بررسی تحصیلات بیانگر این است که ۶ نفر بیسواد، ۹۴ نفر زیردیپلم، ۹۲ نفر دیپلم، ۲۰ نفر دارای مدرک کاردانی، ۱۰۰ نفر کارشناسی، ۵۰ نفر ارشد و ۳۸ نفر دارای مدرک دکتر بودند. بر این اساس، ۵۲ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات آکادمیک و مدرک دانشگاهی بودند. بررسی سن پاسخگویان نیز نشان داد ۵۰ نفر زیر ۲۰ سال، ۲۲۰ نفر بین ۲۰ تا ۴۰ سال، ۹۴ نفر بین ۴۰ تا ۶۰ سال و ۳۶ نفر نیز بیشتر از ۶۰ سال سن داشتند. بررسی شغل نیز نشان داد از بین ۴۰۰ نفر، ۱۷۳ نفر دارای شغل آزاد بودند که بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است. بررسی میزان شناخت پاسخگویان از خیابان شریعتی تبریز نشان داد که ۲۳۰ نفر یا ۵۷/۵ درصد دارای شناخت زیادی از این خیابان هستند. نتایج دیگری نشان می‌دهد که اکثر پاسخگویان ساکن تبریز هستند و فقط درصد کمی از آنها (۲/۷۵ درصد) مسافر بودند. بررسی مدت سکونت نمونه‌ها نشان می‌دهد که ۱۲/۵ درصد کمتر از ۵ سال، ۱۸/۷۵ درصد بین ۵-۱۰ سال، ۲۳/۲۵ درصد بین ۱۱-۱۵ سال، ۲۲/۵ درصد بین ۱۶-۲۰ سال و ۱۶/۲۵ درصد پاسخگویان بین ۲۱-۳۰ سال سابقه سکونت در تبریز را دارند و فقط ۴ درصد بالای ۳۰ سال سابقه سکونت در این شهر دارند؛ همچنین ۲/۷۵ درصد پاسخگویان در زمان انجام مطالعه ساکن تبریز نبودند. پرسشنامه‌ها در بین افراد فوق‌الذکر توزیع گردید و شش متغیر مستقل و یک متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت و نتایج توصیفی طبق جدول ذیل حاصل گردید.

جدول ۶- نتایج توصیفی متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق

نام متغیر	نوع متغیر	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
تنوع و اختلاط کاربری	مستقل	۴۰۰	۱/۶۷	۵	۳/۲۴	۱/۰۴۸
کیفیت بصری و زیبایی	مستقل	۴۰۰	۱/۸۰	۵	۳/۳۸	۰/۸۲۳
تراکم ساختمانی	مستقل	۴۰۰	۲	۵	۳/۶۷	۰/۶۱۶

تصویر ذهنی و خوانایی	مستقل	۴۰۰	۱/۴۰	۵	۳/۴۸	۰/۸۷۷
تراکم جمعیت پیاده	مستقل	۴۰۰	۱/۵۰	۴/۹	۳/۲۰	۰/۷۵۱
دسترسی و نفوذ پذیری	مستقل	۴۰۰	۱	۵	۴/۱۱	۰/۷۷۱
هویت مکان	وابسته	۴۰۰	۱	۵	۳/۷۰	۰/۶۱۲

نتایج توصیفی متغیرهای مستقل مطابق با جدول فوق نشان می‌دهد که متغیرهای دسترسی و نفوذپذیری با میانگین ۴/۱۱، تراکم ساختمانی با میانگین ۳/۶۷، تصویر ذهنی و خوانایی با میانگین ۳/۴۸، کیفیت بصری و زیبایی با میانگین ۳/۳۸، تنوع و اختلاط کاربری با میانگین ۳/۲۴ و تراکم جمعیت پیاده با میانگین ۳/۲۰ درصد به ترتیب برخوردارترین متغیرهای کالبدی و فیزیکی هستند که توسط پاسخگویان و شرکت‌کنندگان در تحقیق مشخص شده‌اند. همچنین متغیر هویت مکان به عنوان متغیر وابسته دارای میانگین ۳/۷۰ می‌باشد که بالاتر از متوسط میانگین متغیرهای مستقل نیز هست. قابل‌ذکر است که هیچکدام از متغیرهای بررسی‌شده دارای میانگین کمتر از ۳ به عنوان عدد وسط نمی‌باشد و تمامی متغیرهای مستقل و وابسته دارای میانگین برخورداری بالاتر از متوسط است و از این نظر می‌توان گفت که مولفه‌های کالبدی خیابان شریعتی تبریز در سطح قابل قبولی قرار دارند؛ شکل شماره ۱۱ نمودار میانگین متغیرهای مستقل و وابسته را در خیابان مذکور نشان می‌دهد.

شکل شماره ۱۰- نمودار میانگین متغیرهای مستقل و وابسته

همانطور که نمودار فوق نشان می‌دهد متغیرهای دسترسی و نفوذپذیری با میانگین ۴/۱۱ درصد، تراکم ساختمانی با میانگین ۳/۶۷ درصد، مناسب‌ترین شرایط را دارند و گویای این است که خیابان شریعتی در این دو متغیر شرایط بهتری نسبت به دیگر متغیرهای مستقل دارد. همچنین، متغیر هویت مکان به عنوان متغیر وابسته دارای میانگین ۳/۷۰ درصد است که نشانگر وضعیت بالاتر از متوسط می‌باشد. به عبارت دیگر، بر اساس میانگین می‌توان گفت که از نظر مردم، هویت مکان در این خیابان شکل گرفته و توسعه یافته است. البته با برنامه‌ریزی‌های مطلوب می‌توان کیفیت شاخص‌های کالبدی را ارتقاء داد و میانگین آن را بالا برد.

یافته‌های مدل رگرسیون چندمتغیره

در مدل رگرسیون چندمتغیره شش متغیر مستقل شامل تراکم ساختمانی، تراکم جمعیت پیاده و فعالیت‌ها، تنوع و اختلاط کاربری، نفوذپذیری و دسترسی، تصویر ذهنی و خوانایی، کیفیت بصری و زیبایی‌شناختی و یک متغیر وابسته به نام هویت مکان مورد بررسی قرار گرفته و با استفاده از مدل مذکور سعی شده است که میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مورد بررسی قرار گیرد. جدول شماره (۷) خلاصه مدل رگرسیون این تحقیق را نشان می‌دهد.

جدول ۷- خلاصه مدل رگرسیون

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	خطای معیار میانگین
۰/۸۸۹	۰/۷۹۱	۰/۷۸۸	۰/۴۷۷۷۸

همانطور که جدول فوق نشان می‌دهد، ضریب همبستگی برابر با ۰/۸۸۹ و ضریب تعیین نیز ۷۹ درصد می‌باشد. ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۷۹ درصد از تغییرات هویت مکان در اثر متغیرهای مستقلی است که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. به عبارت دیگر،

مؤلفه‌های کالبدی بررسی شده، می‌توانند ۷۹ درصد از افزایش هویت مکان در خیابان شریعتی تبریز را پیش‌بینی کنند. جدول شماره (۸) نتایج آزمون تحلیل واریانس رگرسیون چندمتغیره این تحقیق را نشان می‌دهد و برای بررسی خطی بودن مدل استفاده می‌شود.

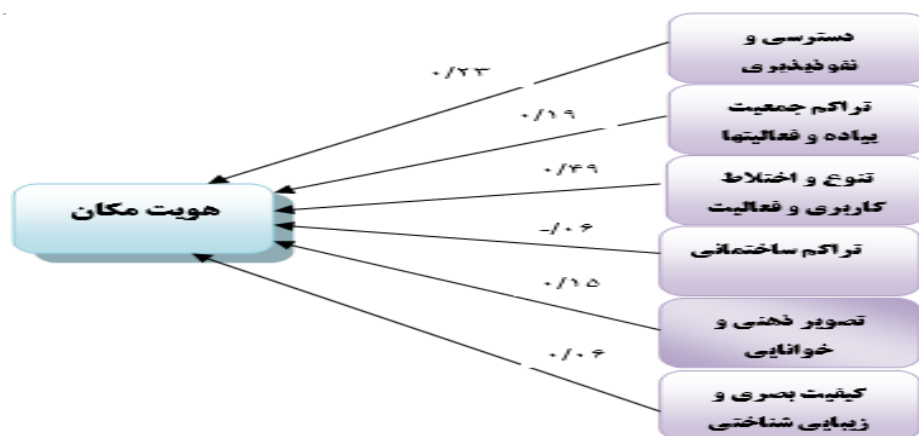
جدول ۸- نتایج آزمون تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA)

مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	توزیع فیشر (F)	سطح معنی‌داری
۳۳۹/۸۸۵	۶	۵۶/۶۴۸	۲۴۸/۱۵۴	۰,۰۰۰
۸۹/۷۱۲	۳۹۳	۰/۲۲۸		
۴۲۹/۵۹۷	۳۹۹			

جدول فوق نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری به دست آمده برابر با ۰/۰۰۰ و کمتر از خطای ۵ درصد است. این رقم بیانگر این می‌باشد که مدل رگرسیون خطی چندگانه در این تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد. بنابراین می‌توان از طریق ضرایب رگرسیون در جدول شماره به تجزیه و تحلیل تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته پرداخت.

جدول ۹- ضرایب رگرسیون

مدل رگرسیون	ضریب غیراستاندارد		ضریب استاندارد	t	sig
	B	خطای معیار			
مقدار ثابت	-۱/۱۰۳	۰/۱۹۱		-۵/۷۶۵	۰/۰۰۰
تنوع و اختلاط کاربری‌ها و فعالیت‌ها	۰/۴۸۷	۰,۰۳۹	۰/۴۹۲	۱۲/۵۹۸	۰,۰۰۰
تراکم ساختمانی	-۰/۱۰۱	۰,۰۴۳	-۰/۰۶۰	-۲/۳۲۴	۰,۰۲۱
کیفیت بصری و زیباشناختی	۰,۰۸۷	۰,۰۶۵	۰/۰۶۹	۱/۳۳۳	۰,۱۸۳
تصویرذهنی و خوانایی	۰/۱۸۰	۰,۰۵۶	۰/۱۵۲	۳/۲۲۲	۰,۰۰۱
تراکم جمعیت پیاده و فعالیت‌ها	۰/۲۶۷	۰,۰۵۲	۰/۱۹۳	۵/۱۴۳	۰,۰۰۰
دسترسی و نفوذپذیری	۰/۳۱۱	۰,۰۳۸	۰,۲۳۱	۸/۱۰۹	۰,۰۰۰

شکل شماره ۱۱- مدل ضریب استاندارد (بتا) و ترتیب بیشترین تأثیر بر شکل‌گیری هویت مکان در خیابان شریعتی

بررسی ضریب استاندارد (بتا) در جدول و مدل فوق نشان می‌دهد که متغیر تنوع و اختلاط کاربری و فعالیت‌ها با ضریب ۴۹ درصد، دسترسی و نفوذپذیری با ضریب ۲۳ درصد، تراکم جمعیت پیاده و فعالیت‌ها با ضریب ۱۹ درصد و متغیر تصویر ذهنی و خوانایی با ضریب ۱۵ درصد به ترتیب بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری و توسعه هویت مکان در خیابان شریعتی شهر تبریز داشته است. از این نظر می‌توان گفت که متغیر تنوع و اختلاط کاربری‌ها مهم‌ترین ویژگی کالبدی خیابان شریعتی است که می‌تواند در شکل‌گیری هویت مکان بیشترین تأثیرگذاری را داشته باشد. بر اساس جدول فوق، متغیر تراکم ساختمانی با ضریب بتای منفی ۰/۰۶ دارای تأثیر منفی در شکل‌گیری هویت مکان است. بنابراین، در توسعه شهری و خیابان‌ها، می‌بایست به متغیر مذکور به عنوان یک متغیر با تأثیر منفی در هویت مکان نگریست و در سیاست افزایش تراکم ساختمانی اجتناب کرد. همچنین متغیر کیفیت بصری خیابان با ضریب ۰/۰۶۹ و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری آن بالای ۵ درصد می‌باشد، تأثیر معنی‌داری در شکل‌گیری هویت مکان ندارد و از عوامل مهم و تأثیرگذار در هویت مکان به شمار نمی‌رود.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در این تحقیق ویژگی‌های کالبدی و فضایی خیابان شهر تبریز با استفاده از نقشه و مدل‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفت. همچنین روابط بین متغیرها و میزان تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر هویت مکان از طریق مدل رگرسیون چندمتغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج مطالعه نقشه‌ها نشان داد که خیابان شریعتی تبریز از نظر مؤلفه‌های کالبدی و فضایی در وضعیت مناسبی قرار دارند و از نظر نفوذپذیری، دسترسی به فضای خیابان، تراکم جمعیت و فعالیت‌ها، بافت شهری، معماری و زیبایی‌شناختی، تنوع کاربری و سایر ویژگی‌های کالبدی در شرایط قابل قبول قرار دارد و اگر به معایب موجود توجه شود و عیوب رفع گردد، می‌توان به شرایط مطلوب کالبدی در این خیابان دست یافت.

نتایج مدل رگرسیون نشان داد که شش مؤلفه مورد بررسی، توانایی پیش‌بینی ۷۹ درصد از تغییرات و شکل‌گیری هویت مکان را داراست. طبق ضرایب رگرسیون، از بین این شش متغیر، متغیرهای تراکم ساختمانی و کیفیت بصری تأثیر مثبت و معنی‌داری بر هویت مکان نداشتند. متغیر تنوع کاربری و فعالیت‌ها بیشترین تأثیر را بر هویت مکان داشت و به عنوان مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر هویت مکان شناخته شد. این یافته‌ها بیانگر و تأییدکننده الگوی تأثیر قابل توجه مؤلفه‌های کالبدی بر شکل‌گیری هویت مکان است. از اینرو، توجه به ارتقاء کیفیت کالبدی شهرها بخصوص خیابان‌های شهری می‌بایست در اولویت برنامه‌های مدیران شهری و برنامه‌ریزان قرار بگیرد تا از طریق تحقق اهداف آن، هویت مکان را در شهرها شکل داد. زیرا متفکران شهری بر این باورند که هویت مکان، پیش‌نیاز و پیش‌شرطی برای برنامه‌ریزی و مدیریت پایدار است، و نیز این امر تأثیر زیادی بر پایداری زنجیره ارزش‌ها، انسجام اجتماعی - سیاسی در قالب مفهوم حق به شهر، شکل‌گیری و تقویت فرهنگ مدنی و دموکراتیک، و احساس نیکبختی، نشاط و حیات شهری در سطوح کنش‌های فردی و اجتماعی شهروندان در فضا را دارد که همگی از عوامل اصلی سازنده یک شهر خوب و هویت شهری معنادار است. نتایج حاصل از پژوهش حاضر با نتایج تحقیق دانشپور (۱۳۷۹) در مطالعه خیابان انقلاب تهران که استدلال نموده هویت محیط مصنوع در حقیقت بازتاب خود جمعی است و نیز نتایج تحقیق دینکا (۲۰۱۵) در مقایسه خیابان‌های سستی، مدرن، و پست‌مدرن شهر آمستردام که در آن چنین دیدگاهی را پیش رو گذاشته که پس از دهه ۱۹۹۰ با ظهور الگوهای نوشهرگرایی و شهرسازی پست‌مدرن، فضاهای عمومی کارکردهای اصلی خود یعنی حرکت، تفریح و دسترسی به مکان‌های مختلف شهر را باز یافته و تبدیل به مکان‌هایی دارای روح شده‌اند و به طور ضمنی نتیجه می‌گیرد که الگوهای شهرسازی پست‌مدرن، همراهی بیشتری با سرزندگی فضای عمومی دارند، همسو بوده است؛ همچنین پژوهش کنونی همسو با نتایج تحقیقات عبدالرحمان (۲۰۱۵) است که طی آن، ربط و نسبت وثیقی میان حضور و رضایتمندی شهروندان و گذر از فضا به مکان در فضاهای عمومی شهری وجود دارد، بدین معنا که استفاده مداوم کاربران شهر در گذر زمان در ایجاد تعاملات اجتماعی و هویت‌یابی مکان در سطوح جمعی با توجه به مؤلفه‌هایی چون جذابیت خیابان، تنوع فعالیت‌ها، وجود مجاورت، وجود آشنایی قبلی با محیط، طولانی بودن میزان تعامل با فضای عمومی، مدت توقف در مکان و آزادی عمل مردم در انجام فعالیت‌های دلخواهشان، نقش بی‌بدیلی در این باب بازی می‌نماید. بر اساس یافته‌های این تحقیق می‌توان راهکارهای ذیل را جهت ارتقاء کیفیت کالبدی خیابان شریعتی تبریز و کمک شکل‌گیری هویت مکان ارائه داد:

۱. کاهش تراکم ساختمانی که می‌تواند در شکل‌گیری هویت مکان مؤثر باشد.
۲. توجه خاص به تنوع فعالیت‌ها و کاربری در خیابان‌ها و بکارگیری آن در توسعه شهری
۳. افزایش دسترسی و نفوذپذیری لبه خیابان‌ها، اقداماتی جهت افزایش جمعیت پیاده و فعالیت‌ها در خیابان‌ها، و ارتقاء کیفیت سایر ویژگی‌های کالبدی جهت تحقق شکل‌گیری هویت مکان.

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان تأمین شد.

تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

1. Abdul Rahman, N. (2015): What Makes People Use the Street?: Towards a Liveable Urban Environment in Kuala Lumpur City Centre. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 170(1), PP. 624-632.

2. Abdullahzadehfard, A. & Rahmani, M. (2016): Designing the Entrance of Today's Cities Using the Identity of Yesterday's Cities of Iran. *Quarterly Journal of Geography, Civil Engineering and Urban Management Studies*, 18(2), PP:25-37.
3. Agnew, J. (1987): *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*. Allen&Unwin, Boston.
4. Arbab, P. & Azizi, M. (2016): Explanation of the Key Criteria of the Process of Place Identity Formation in the New Urban Development (Case Study: District 22 of Tehran). *Honarhaye Ziba*, 20(4), PP. 5-20.
5. Berghauser Pont, M. & Haupt, P. (2009): *Space, Density and Urban Form*. PhD. Dissertation of Urbanism. Delft, Technische Universiteit, Delft.
6. Canter, D. (1977): *The Psychology of Place*. The Architecture Press, London.
7. Castello, L. (2010): *Rethinking the Meaning of Place: Conceiving Place in Architecture –Urbanism*. Ashgate, Farnham.
8. Cresswell, T. (2019): *Maxwell Street: Writing and Thinking Place*. Chicago University Press, Chicago.
9. Damayanti, R.. (2015): *Extending Kevin Lynch's Theory of Imageability: Through an Investigation of Kampung in Surabaya, Indonesia*. PhD. Dissertation in Architecture. The University of Sheffield, Sheffield.
10. Daneshpour, A. (2000): *Rethinking the Sense of Identity in the Urban Public Spaces(Street): Case Study of Engelaab Street*. University of Tehran, Tehran.
11. Dinca, C. (2015): *The Death and Life of Great Streets: An Amsterdam Case Study*. University of Amsterdam, Amsterdam.
12. Dovey, K. & Pafka, E. (2017): *Mapping Urbanities: Morphologies, Flows, Possibilities*. Routledge, New York.
13. Evans, R. (2011): *Delivering Quality Places*, trans S. Daneshpour & A. R. Zoharian. Iran University of Science and Technology, Tehran.
14. Gehl, J. (2013) *Cities for People*. Trans A. Ghaffari Institute of Architectural Science, Tehran.
15. Hass-Klau, C. (2015): *The Pedestrian and the City*. Routledge, New York.
16. Jaberi Moghaddam, M. H. (2005): *City and Modernity*. Iran Academy of the Arts, Tehran.
17. Jacobs, J. (1961): *The Life and Death of Great American Cities*. Penguin Books, Harmondsworth.
18. Heydari, A. & Jamshidi, F. (2021): Analysis of the Relationship between the Two Concepts of Place Identity and Place Attachment in Urban Open Spaces (Case Study: Eram Garden of Shiraz). *Journal Research and Urban Planning*, 12(44), PP. 173-188
19. Lang, J. & Marshall, N. (2017): *Urban Squares as Places, Links and Displays: Successes and Failures*. Routledge, New York.
20. Lewicka, M. (2008): Place Attachment, Place Identity, and Place Memory: Restoring the Forgotten City Past. *Journal of Environmental Psychology*, 28 (3), PP. 209-231.
21. Lynch, K. (1960): *The Image of the City*. The MIT Press, Cambridge.
22. Mousavi, S. & Shakour, A. (2019): Investigation and Role of Urban Signs with Emphasis on Identity of Space (Case study: Shahid Chamran Boulevard, Shiraz). *Journal Research and Urban Planning*, 9(35), PP. 1-10
23. Pafka, E. (2013): Nothing Gained by only Counting Dwellings per Hectare: A Hundred Years of Confusing Urban Densities. *State of Australian Cities Conference*, Sydney, PP. 1-9.
24. Sardarina, S. (2014): *Tabriz, the City of the Firsts*. Akhtar, Tabriz.
25. Seamon, D. (1991): Toward a Phenomenology of Citiess: Kevin Lynch's *The Image of the City and Beyond*. *The National Geographical Journal of India*, 37(1), PP. 178-188.
26. Shokouhi Bidhendi, M. (2010): The Urban Environment is Full of Meaning: Kevin Lynch Revisits Environmental Landscape Planning. *Manzar Journal*, 7(1), PP. 54-57.
27. Talen, E. (2005): *New Urbanism and American Planning: The Conflict of Cultures*. Routledge, New York.
28. Thiis-Evensen, T. (2012): *Archetypes of Urbanism: A Method for the Aesthetic Design of Cities*. University of Art, Tehran.
29. Wheeler, J. (1971): Social Interaction and Urban Space. *Journal of Geography*, 70(4), PP. 200-203.